

de Strandloper

46e jaargang • nummer 2

juni 2014

Vereniging voor Natuur
& Vogelbescherming
Noordwijk

foto: Jan Hendriks

Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk

Bestuur

P.J. Spierenburg (Peter), voorzitter, Hercules 88, 2221MD Katwijk voorzitter@strandloper.nl
G.C.H.A. Hageman (George), secretaris, Van Struykstraat 27, 2203HC Noordwijk 071-3617510
secretaris@strandloper.nl
K. Vegter (Koene), penningmeester, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk penningmeester@strandloper.nl
A. Swanen (Anneke), Waterkers 69, 2231 DN Rijnsburg a.swanen@ziggo.nl
S. van der Meij (Sam), Johannes Poststraat 11, 2231GT Rijnsburg s&fvandermeij@kpnmail.nl

Contributie € 10,- (minimaal) per jaar.

Rekeningnummer: NL39INGB0002573795 t.n.v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.
Bij de eerste Strandloper van het nieuwe jaar wordt een acceptgiro meegestuurd.

Ledenadministratie

Adreswijzigingen en aanmelden nieuwe leden: K. Vegter, Golfweg 39, 2202 JH Noordwijk
penningmeester@strandloper.nl

De Strandloper

De Strandloper is het kwartaalblad van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Oplage : 600 exemplaren.

De redactie bestaat uit: H. de Bruijn, C. Erkelens, W.J. Kuijper en C.M.J. Verweij.

Inleveren kopij: Stakman Bossestraat 68, 2203 GL Noordwijk

of via E-mail: keeserkelens@hotmail.com of redactie@strandloper.nl

Bezorging: Jan Jacobs, Prins Bernardstraat 7, 2202 LD Noordwijk, Telefoon: 071-3610396
jan-jacobs@zonnet.nl

Homepage vereniging: <http://www.strandloper.nl>

Het laatst verschenen nummer van de Strandloper en oude nummers zijn ook te downloaden vanaf onze website.

Jan Verwey Natuurcentrum

Het Jan Verwey Natuurcentrum is gevestigd in de bibliotheek van Noordwijk, Zilverschoon 20, 2201 SX Noordwijk. Onze uitgebreide natuurbibliotheek, die regelmatig wordt aangevuld met nieuwe uitgaven, heeft hier ook een plaats gekregen. Informatie over de natuur in en rond Noordwijk wordt gegeven met behulp van informatiepanelen en informatieve stands.

Voor groepsbezoek (schoolklassen en dergelijke) is het centrum het gehele jaar geopend. Contactadres: janverweycentrum@strandloper.nl

Het Natuurcentrum is verder geopend tijdens de inloopochtenden op iedere eerste zaterdag van de maand tussen 10.00 en 12.00 uur. Zie hiervoor ook de bijgesloten agenda.

De Strandloper wordt gedrukt op FSC® gecertificeerd papier.

Druk: Multicopy, Katwijk

Sluitingsdatum inleveren kopij voor De Strandloper 46e jaargang nummer 3: 10 augustus 2014

Niets uit dit tijdschrift, met uitzondering van korte citaten, mag worden gereproduceerd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in welke vorm dan ook, zonder schriftelijke toestemming van het bestuur van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Inhoud:

Voorplaat: <i>foto Jan Hendriks, opmaak René van Rossum</i>	pag. 1
Activiteitenagenda, <i>George Hageman, Peter Spierenburg</i>	pag. 4
Bestuursmededelingen, <i>George Hageman, Peter Spierenburg</i>	pag. 6
Afscheid van 2 bestuursleden, <i>Anneke Swanen</i>	pag. 8
Perikelen van een Penningmeester, <i>Koene Vegter</i>	pag. 9
Waddenweekend 2014, <i>Ruurd Eisenga</i>	pag. 10
Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 11
• Jip Louwe Kooijmans 2014. <i>Stadsvogels in hun domein</i>	
• Telgroep Breskens 2014. <i>Tien miljoen vogels in tienduizend uren</i>	
Weidevogels ernstig bedreigd in Vosse- en Weerlanerpolder, <i>Hans Vader</i>	pag. 13
Weidevogelbeheer op landgoederen Santhorst en Zuidwijk, <i>Wilke Schoemaker, Adri Remeus</i>	pag. 16
Toelichting op “Weidevogelbeheer op landgoederen Santhorst en Zuidwijk”, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 17
Slechtvalken Haarlem 2014, <i>Rob Jansson</i>	pag. 18
Broedvogels van het Overbosch in 2013, <i>Ineke Laroo</i>	pag. 20
Birds of Bonaire, <i>Koene Vegter</i>	pag. 21
Blauwe viooltjes, <i>Jelle van Dijk</i>	pag. 24
Rondje Groen, <i>W. Andelaar</i>	pag. 26
Waarnemingen januari, februari en maart 2014, <i>Peter Spierenburg</i>	pag. 27

Icarusblauwtje

foto Jan Hendriks, genomen in het Langeveld

Van de drie soorten blauwtjes die in onze omgeving te zien zijn, is het Icarusblauwtje veruit de talrijkste. Van half mei tot eind september kun je dit vlindertje overal in de duinen en in wegbermen te zien krijgen. Voorwaarde is wel dat er schrale, maar bloemrijke vegetaties te vinden zijn. De rupsen voeden zich vooral met het blad van vlinderbloemigen zoals rolklaver en kleine klaver.

Bij sommige soorten blauwtjes worden de rupsen meegenomen door mieren waarna de rupsen ongestoord in het mierennest verpoppen.

Bij het Icarusblauwtje wordt dit zelden vastgesteld.

Op de foto zien we Icarusblauwtjes op de bloemen van de watermunt. Deze plant trekt allerlei soorten vlinders aan.

In de strook binnenduinrand tussen Langevelderslag en het zweefvliegveld heeft het Zuid-Hollands Landschap tien jaar geleden een duinbeek aangelegd. Dankzij deze natuurontwikkeling is dit gebied nu rijk aan vlinders en libellen!

(JvD)

Activiteitenagenda

Inloopochtenden

Zaterdag 7 juni	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 5 juli	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 2 augustus	10.00 – 12.00 uur
Zaterdag 6 september	10.00 – 12.00 uur

Jeugdactiviteiten

De jeugdactiviteiten zijn bestemd voor de jeugd van 6-12 jaar, tenzij anders vermeld. De kosten bedragen € 1 per kind. Deelnemen is alleen mogelijk na aanmelden via het e-mail adres: jeugdnatuurclub@strandloper.nl. Je krijgt een e-mail ter bevestiging. In verband met de maximale groeps grootte is het helaas niet mogelijk deel te nemen zonder aanmelding vooraf!

De meeste binnenactiviteiten van de jeugdclub vinden plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, Zilver schoon 20 in Noordwijk.

Boerenzwaluwen op het nest foto: Hein Verkade

De Boerenzwaluw

Zaterdag 14 juni
Tijd: 10.00 uur tot ca. 12.00 uur
Plaats: vertrek vanaf de Northgohal op de fiets!

We gaan met Hein Verkade naar de boerenzwaluwkolonie in Oud-Leeuwenhorst. Daar wordt al jaren onderzoek gedaan naar het broedsucces van deze mooie zomervogels. Elke week worden alle eitjes en jongen geteld door met een spiegel tje in de nestjes te kijken. Dit jaar wordt het extra spannend want één van de schuren waar de zwaluwen elk jaar broeden is afgelopen winter afgebroken. Zouden ze allemaal een plekje gevonden hebben in de andere stallen waar al boerenzwaluwen broeden?

Groene Jonker foto: George Hageman

Slotjesexcursie

Zaterdag 28 juni
Tijd: 10.00 – 11.15 uur
Plaats: Varkensboslaan (achter Offem)
Wat leeft er in een schoon slotje? Onder leiding van Wim Kuijper gaan we met schepnetten allerlei spannende waterdiertjes opvissen, zoals kikkervisjes, bootsmannetjes, libellenlarven, stekelbaarsjes enzovoort. Wie vangt de grote waterkever? Aan het einde gaan alle diertjes weer terug het water in.

Spinnen!

Zaterdag 6 september
Tijd: 10.00 – 11.30 uur Verzamelpunt: Nieuw-Leeuwenhorst, ingang Westeinde
Ja, je leest het goed ... Spinnen!
Met een spinnenspecialist gaan wij ons verdiepen in de wonderlijke leefwereld van de spin. Wist je dat je met behulp van een stemvork, paraplu en plantenspuit veel te weten kan komen over deze dieren. Mocht je zelf een loeppotje hebben neem dat dan mee.

Excursies

Het algemene e-mail adres voor informatie over of aanmelden voor de excursies is:
excursies@strandloper.nl

Vogels in de Groene Jonker

Zaterdag 28 juni
Tijd: 8.00-12.30 uur
Plaats: vertrek vanaf de Northgohal
Tussen Zevenhoven en Noorden ligt het nieuwe natuurgebied Groene Jonker. Hier zijn het gehele jaar door veel vogels te zien. Eind juni gaat het om Zwarte Stern, Kempphaan, Lepelaar, Geoorde Fuut en allerlei

eendensoorten. Ook de moerasvegetatie is in juni interessant.

Opgeven bij excursies@strandloper.nl of bij Jos Zonneveld (071-3620336).

Flora in Berkheide

Zondag 20 juli

Tijd: 8.00-12.00 uur Plaats: vertrek vanaf de Northgohal

Met de auto rijden we naar de parkeerplaats bij Hotel Duinoord (Wassenaarse Slag). Hierna lopen we naar de nieuwe valleien in de "Katwijkse Kalahari" om daar de flora met vele pioniersoorten te bekijken. Natuurlijk lopen we ook door een stuk van de zeeduinen.

Opgeven via excursies@strandloper.nl of bij Frank-Peter Scheenstra (0252-377733).

Fietsen door de Bollenstreek

Zaterdag 16 augustus

Tijd: 8.00-12.00 uur Plaats: vertrek vanaf de Northgohal

Na de oogst van de bollen zetten sommige kwekers hun perceel enkele weken onder water. Deze ondiepe plassen trekken vaak veel vogels aan zoals meeuwen, sterns en steltlopers. Hoe de route zal lopen, wordt kort van te voren bepaald.

Wellicht voert de route ook door en langs de Elsgeesterpolder en Polder Hoogeweg.

Contactpersoon: Jelle van Dijk (071-3610833).

Vlieland foto: Koene Vegter

Waddenweekend Vlieland

Vrijdag 12 september - zondag 14 september

Het waddenweekend gaat dit jaar naar het bij velen geliefde Vlieland. We verblijven in groepsaccommodatie 't Westend. Vlieland is een uitermate soortenrijk vogeleiland. Het heeft verschillende biotopen. De Waddenzee is in september het gebied waar veel vogels komen 'bijtanken', om hun reis naar het zuiden succesvol voort te zetten.

In natuurgebied de Kroonspolders vinden we soorten die aan zoet water zijn gebonden. Daarnaast worden deze polders gebruikt als rustplaats bij vloed. Het eiland wordt fietsend en te voet verkend. Het waddenweekend is voor iedereen geschikt, van beginnend vogelaar tot expert.

De kosten bedragen ca. € 100. Aanmelden via excursies@strandloper.nl.

Nadere informatie in deze Strandloper en op de website.

Lezingen

Elke laatste vrijdag van de maand in voor- en najaar vindt een lezing plaats in het Jan Verwey Natuurcentrum, adres: Zilverschoon 20. Voor deze vaste vrijdagavondlezingen geldt:

- De toegang is gratis. De zaal gaat open om 19.30 uur. Vol = vol
- Wie zeker wil zijn van een plaatsje kan dit voor 2 euro per persoon reserveren via lezingen@strandloper.nl (Gepast) betalen aan de deur.

NB. De toegangskaarten voor de eventuele extra lezingen die we organiseren met Boekhandel Van der Meer en de Bibliotheek Noordwijk zijn verkrijgbaar bij de boekhandel, in de bibliotheek en op de avond zelf aan de zaal.

De kosten daarvoor zijn € 5 per kaartje. Je kunt de kaartjes hiervoor niet reserveren via het lezingen-email adres. Dat is alleen voor de vaste vrijdagavondlezingen.

Een van de vele orchideeën van Mauritius

Mauritius - eiland van orchideeën

Vrijdag 26 september

Aanvang: 20:00 uur Plaats: Jan Verwey Natuurcentrum, Zilverschoon 20

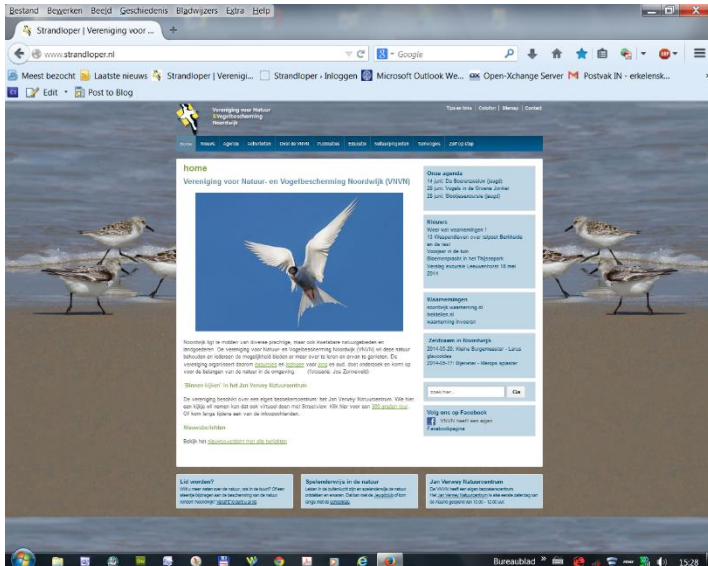
Bij Mauritius denk je meteen aan de uitgestorven Dodo. Toch is de natuur hier springlevend. Samen met La Réunion en Rodrigues vormt Mauritius in het zuiden van de Indische Oceaan de eilandengroep de Mascarenen. Door de miljoenen jaren van isolatie hebben de Mascarenen hun eigen, bijzondere planten- en dierenleven ontwikkeld. Zo komen er meer dan 150 soorten orchideeën voor.

Die hebben een onweerstaanbare aantrekkingskracht op **Rogier van Vugt**. Hij is als orchideeënspecialist verbonden aan de Leidse Hortus Botanicus. Met zijn reizen naar de Mascarenen verzamelde hij een schat aan kennis over de bijzondere natuur van de eilanden.

Laat u verrassen door de pracht van de orchideeën en de paradijselijke planten- en dierenwereld van Mauritius en La Réunion.

Bestuursmededelingen juni 2014

We begonnen 2014 met onze nieuwjaarsreceptie op 5 januari. Dit is altijd een mooie gelegenheid voor de leden elkaar te ontmoeten en even bij te praten. De receptie was als vanouds goed bezocht. De voorzitter stond even stil bij hoe onze vereniging zich verhoudt tot de digitale

De nieuwe website www.strandloper.nl

wereld waarin we leven. Dit kreeg een praktisch vervolg met de presentatie van de nieuwe website tijdens de algemene ledenvergadering van 28 maart. De website is volledig vernieuwd en aangepast aan de eisen voor gebruik op smartphone en tablet. Dankzij Kees Erkels, Franciska Faber en Jan Hendriks is er een gebruiksvriendelijke website gemaakt, met een professionele uitstraling. Neemt u vooral een kijkje op www.strandloper.nl en geniet van de foto's van onze fotografen. Het voorjaar zorgde weer voor veel mooie plaatjes.

Tijdens dezelfde vergadering heeft de secretaris Franciska Faber een toelichting gegeven op de activiteiten en de ontwikkelingen van het afgelopen jaar. Penningmeester Koene Vegter lichtte de jaarrekening toe en op voorstel van de kascommissie, dit jaar gevormd door Toine Nooijen en Wim Plaatzer, verleende de vergadering decharge. Twee bestuursleden waren aftredend en niet herkiesbaar: Franciska Faber (secretaris) en Nel Nooijen (lid sinds 15 jaar). Voorzitter Peter Spierenburg bedankte hen voor hun jarenlange inzet en overhandigde beiden een bos bloemen.

Als nieuwe secretaris werd benoemd George Hageman, en als nieuw lid Sam van der Mey. De vergadering verleende Koene Vegter dispensatie (ivm leeftijd 70 jaar) voor nog een termijn als penningmeester.

Een belangrijke taak van de vereniging is het adviseren van gemeenten en provincie over milieu en natuur in de regio. Een uitgebreide reactie is geschreven op de Nota Strandbeleid 2014-2019 van de gemeente Noordwijk. Uitgangspunt voor onze vereniging is: drukte en levendigheid voor de boulevard, ruimte op het noord- en zuidstrand (uitwaaien) en voorrang voor natuur en

natuurbeleving in de strandreservaat zone (Noordvoort). Helaas bevat de nota voor ons de nodige zorgpunten, waaronder het toestaan van strandhuisjes op het noordstrand.

In het **MODB** (Milieu Overleg Duin- en Bollenstreek) is advies gegeven over ontwikkelingen in de Roodemolenpolder (Teylingen), de Vosse- en Weerlanerpolder (Hillegom) en over weidevogelbescherming.

Om de nieuwe gemeenteraadsleden kennis te laten maken met onze vereniging, zal er in de maand juni een fietstocht georganiseerd worden voor raadsleden.

De lezingen zorgden tot drie keer toe voor een vrijwel afgeladen zaal. Op 17 januari was er een gezamenlijke lezing met boekhandel van der Meer en de Bibliotheek Bollenstreek. Vorig jaar beleefden we in Nederland de unieke situatie dat een natuurfilm een bioscoophit werd. Velen leefden in de Nieuwe Wildernis mee met dieren in de Oostvaardersplassen. Ruben Smit, natuurfilmer en motor achter het project, gaf ons een enthousiaste kijk achter de schermen van de totstandkoming van de film. Ook de lezing op 31 januari van Hein Verkade over Gierzwaluwen in Noordwijk was druk bezocht. Hij liet zien wat er allemaal te ontdekken

valt aan een vogel zo dichtbij huis, als je maar lang genoeg blijft onderzoeken en kijken. De aanpak van de gierzwaluwentellingen in Noordwijk is uniek voor Nederland. Op 28 februari nam Paul van Hoof ons in zijn lezing over Madagascar veel verder mee van huis. Hij nam ons mee naar de intrigerende, maar ook kleurrijke dierenwereld van dit eiland.

Grutto's foto: Dirk Tanger

De lezing op 28 maart van **Dirk Tanger** over grutto's gaf een goed beeld van de trekroutes die grutto's vanuit Afrika afleggen. Hij vertoonde o.a. foto's en filmpjes van de vele tienduizenden grutto's die hij in Zuid Europa zag, zoals in Spanje (Cota Doñana) en Portugal (de Taag bij Lissabon). De volgende ochtend stond de excursie naar de grutto's in de polders bij Spaarnwoude op het programma. Helaas werden er nauwelijks grutto's gezien. Een slechtvalk op de TV-toren in de

Waarderpolder en een lepelaarkolonie langs de A9 maakten dat ruimschoots goed.

Offem foto: George Hageman

Een wandeling op het **landgoed Offem** trekt altijd veel belangstelling. Een aankondiging in de lokale kranten zorgde in het verleden voor een te grote toeloop (300 mensen).

Op 30 april werden 60 belangstellenden door gidsen Hein Verkade en Jelle van Dijk in twee groepen rondgeleid. Grote delen van de bosbodem waren bedekt met een tapijt van wilde hyacinten en daslook. Verder zagen we het zeldzame Haarlems klokkenspel in bloei. Op Offem is een grote variatie boomsoorten te bewonderen. In voorgaande eeuwen mochten landgoedbezitters graag pronken met uitheemse gewassen. Zo staan hier Noord-Amerikaanse sparren, een indrukwekkende tulpenboom en een imposante Goudlork. De vogels waren een beetje stil deze avond. Gehoord (en soms gezien) werden onder andere Zwartkop, Roodborst, Winterkoning, Houtduif en Blauwe Reiger.

Voor de jeugdigen was er op 12 april een leuke excursie, een **bezoek aan een boerderij** in Lisse. Helaas ging de

damhertenexcursie niet door vanwege onvoldoende aanmeldingen

De inmiddels traditionele jaarlijkse **vogelzangcursus** trekt ook dit jaar weer veel belangstelling. 24 vogelaars-in-spe maken op drie theorie-avonden en tijdens drie veldexcursies kennis met de zang van vogels in onze eigen omgeving, onder leiding van Dineke Kistemaker, met medewerking van Wil Heemskerk, Kees Verwey, Annelies Marijn en Gerry van der Plas.

Op de boerenmarkt bij het Streekmuseum Veldzicht op 19 april en op de Plantenmarkt in de Hortus in Leiden op 9 en 10 mei, was onze vereniging vertegenwoordigd met een kraam, bemand door Wil Heemskerk, de man van de CD's "Luisteren in het duin".

Ondanks het zachte voorjaar moesten we lang wachten op sommige zomergasten.

Met name de **Gierzwaluwen** werden dit jaar pas op 5 mei in groten getale gezien.

Een dag later konden Hein Verkade en Jan Jacobs melden dat enkele van de nestkastjes weer bewoond waren.

Namens het bestuur, George Hageman, secretaris

Gierzwaluw foto: René van Rossum

Boerderijexcursie voor de jeugd foto: Annet de Willigen

Afscheid van 2 bestuursleden

Op de jaarlijkse algemene ledenvergadering, eind maart, hebben we afscheid genomen van Nel Nooyen en Franciska Faber.

Voorzitter Peter Spierenburg heeft tijdens de vergadering beiden bedankt voor hun inzet.

Nel Nooyen heeft zich in de 15 jaar dat zij bestuurslid is geweest o.a. ingezet voor de jeugdnatuurclub, het herfstnatuurspel en de educatieve werkgroep. Tevens was Nel de coördinator van de poetsclub, koffievoorziening tijdens de lezingen, de vrijwilligersavond en de nieuwjaarsreceptie. Bij afwezigheid van de voorzitter vervulde Nel de rol van vicevoorzitter.

Nel blijft voorlopig nog actief in de educatieve werkgroep.

Franciska is 6 jaar actief geweest als secretaris van de vereniging. In die tijd heeft zij met haar professionele instelling het secretariaat naar een hoog niveau gebracht.

Naast haar werkzaamheden als secretaris heeft Franciska geijverd voor een totaal nieuwe opzet van de website. Tevens is door haar enthousiasme en toedoen de Facebookpagina van de vereniging de lucht in gegaan.

Franciska blijft “achter de schermen” nog actief voor onze Facebookpagina, en indien noodzakelijk, voor de website.

*Namens het bestuur,
Anneke Swanen*

Foto's: Mariska de Graaff

Perikelen van een Penningmeester

Koene Vegter

Het is natuurlijk mooi als de ledenvergadering van de vereniging je ook op zeventigjarige leeftijd nog mandaat geeft, als penningmeester de financiën en de ledenadministratie bij te houden, maar het wordt er in dit digitale tijdperk niet altijd eenvoudiger op.

De overgang van Giroblauw naar ING-oranje verliep eerst nog betrekkelijk probleemloos, maar de invoering van het Europese betalingssysteem dit jaar, had meer voeten in de aarde.

Het rekeningnummer van 7 cijfers ging over naar een combinatie van in totaal 18 letters en cijfers, zodat nieuwe acceptgiro's nodig waren en mijn oude voorraad zonder pardon de prullenbak in kon.

Bovendien moest de lay-out in het financiële programma aangepast worden en de aansturing hiervan gebeurt inmiddels niet meer vanuit Purmerend – nog enigszins te berijden - maar vanuit Frankrijk. Maar met inschakeling van het programma *Team Viewer* lukte het, met nog enige telefonische bijstand, dit op afstand zo te regelen dat mijn printer ook de nieuwe acceptgiro's weer kon uitventen.

En als vanouds kwamen de betalingen vanaf maart weer massaal binnen. In twee maanden al bijna 500, waarvoor alle dank. Alleen bleek de **n-a-w** verdwenen, ofwel de automatische vermelding van **naam, adres en woonplaats**, zodat ik in veel gevallen bij de contributiebetaling alleen maar een bedrag en een naam zie.

Ondanks mijn verzoek daartoe in de begeleidende brief, vermeldt namelijk lang niet iedereen zijn **lidnummer** – rechts bovenaan op de acceptgiro – en **naam/adres** bij de overmaking. Gelukkig is hierin wel een stijgende lijn merkbaar, zodat ik nog niet helemaal onthand ben.

Met behulp van de ledenlijst kom ik in de meeste gevallen een heel eind, soms nog met extra inschakeling van internet of telefoonboek.

Maar in twee situaties wordt het toch wel erg lastig:

- Wanneer u zich onder de ene naam heeft ingeschreven maar onder een andere naam betaalt. Inmiddels heb ik hiervan een vol A-viertje weten te verzamelen, dat ik in voorkomende gevallen als een soort codelijst hanteer.
- Wanneer uw naam meerdere malen in de ledenlijst voorkomt.

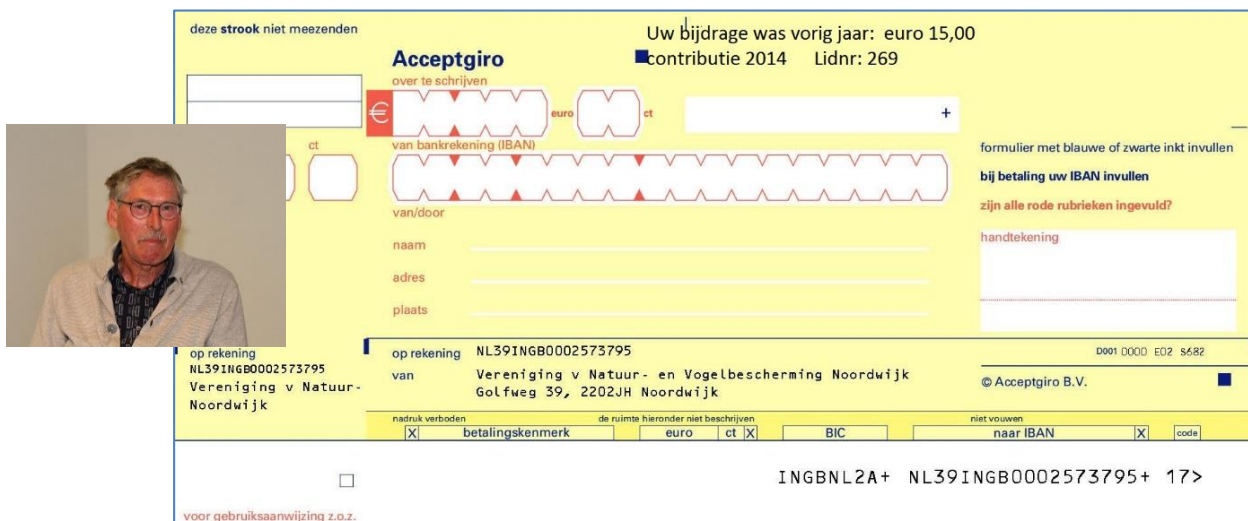
Zo is het niet zo eenvoudig een contributiebetaling van mevrouw van Duijn in te boeken als er meer dan tien Duinen, Duijnen dan wel Duynen in de ledenlijst voorkomen en de naam je enige informatie is.

Het kan dan ook zijn dat u in het najaar een betalingsherinnering krijgt, terwijl u zeker weet dat u al betaald heeft. U kunt dan contact met mij opnemen en op basis van uw naam/adres/lidnummer komen we er wel uit.

Overigens zou ik er als penningmeester beter uitkomen **als alle leden voortaan bij hun contributiebetaling hun lidnummer en adres zouden vermelden** – waarvan acte en waarvoor vast mijn dank.

Heeft u nog vragen of tips naar aanleiding van dit stukje dan kunt u altijd contact met mij opnemen .

koenevegter@planet.nl

deze strook niet meezenden

Uw bijdrage was vorig jaar: euro 15,00

■ contributie 2014 Lidnr: 269

Acceptgiro
over te schrijven

€ [] euro [] ct [] +

ct [] van bankrekening (IBAN) []

van/door

naam []

adres []

plaats []

formulier met blauwe of zwarte inkt invullen
bij betaling uw IBAN invullen
zijn alle rode rubrieken ingevuld?
handtekening []

op rekening NL391INGB0002573795 D001 0000 E02 S682
van Vereniging v Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk
Golfweg 39, 2202JH Noordwijk © Acceptgiro B.V.

nadruk verboden [X] betalingskenmerk de ruimte hieronder niet beschrijven euro ct [X] niet vouwen naar IBAN [X] code

INGBNL2A+ NL391INGB0002573795+ 17>

voor gebruiksaanwijzing z.o.z.

Waddenweekend 2014

Het jaarlijkse waddenweekend gaat dit jaar naar het prachtige en bij velen favoriete eiland Vlieland. We verblijven 12, 13 en 14 september in 't West End. Gelegen dichtbij het wad aan het einde van de Dorpstraat. 't West End is een uitstekende uitvalsbasis om het eiland te verkennen.

We vertrekken vrijdag aan het begin van de middag en hopen zondagavond weer thuis te zijn. Voor het weekend worden fietsen gehuurd. Er wordt gezamenlijk gekookt en gegeten.

Tijdens het traditionele waddenweekend heeft u gelegenheid nader kennis te maken met andere leden. Daarnaast wordt er uiteraard veel tijd besteed aan

excursies op het eiland, waarbij vogelwaarnemingen centraal staan. Er is echter ook aandacht voor planten en insecten, waaronder vlinders en libellen.

Vlieland is bij de natuurliefhebbers zo geliefd omdat de variëteit in biotopen en landschappen van de wadden, allemaal te vinden zijn op Vlieland, op relatief korte afstand van elkaar. In een weekend is het grootste deel van het eiland fietsend en te voet te verkennen. Zaterdag staat een bezoek aan de zeer vogelrijke Kroonspolders op het programma. Er is van de dijk goed zicht op het wad met de vele duizenden zich daar verzamelende trekvogels. Aan de andere kant van de dijk liggen de Kroonspolders, met brak en zoet water. Deze polders worden door veel wadvogels gebruikt als rustplaats tijdens hoogwater. In de bossen en bijvoorbeeld de camping kunnen we diverse doortrekkende zangvogels vinden, waarbij we soms op verrassende zeldzaamheden stuiten!

Het waddenweekend is voor iedereen geschikt, van beginnend vogelaar tot expert, dus meldt u gerust aan!

U begrijpt dat het jaarlijkse waddenweekend een unieke kans is het eiland Vlieland te verkennen, met al het moois dat er groeit en bloeit! Een kans die u niet voorbij kunt laten gaan!

Meldt u daarom snel aan, bij voorkeur voor eind juli, door overmaking van een bedrag van € 100 op rekeningnummer NL39INGB0002573795 t. n. v. Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk, onder vermelding van Waddenexcursie 2014 en uw naam.

Uw aanmelding is pas definitief na overmaking van het betreffende bedrag.

Om de organisatie goed te laten verlopen, wil ik u vragen zich ook per **e-mail** aan te melden.

Daarbij ontvang ik graag de volgende gegevens:

- Naam, adres en telefoonnummer (bij voorkeur ook mobiel)
- Wilt u chauffeur zijn (vergoeding benzine/parkeerkosten)
- Vertrekt u op eigen gelegenheid naar de boot (beperkte vergoeding vervoerskosten)

Ook voor nadere informatie kunt u uw vragen via onderstaand e-mailadres stellen.

Tot ziens in september!

Ruurd Eisenga
Julianastraat 3, 2202 KA
Noordwijk
excursies@strandloper.nl

*foto's: 't West End en het
Posthuys wad Vlieland.*

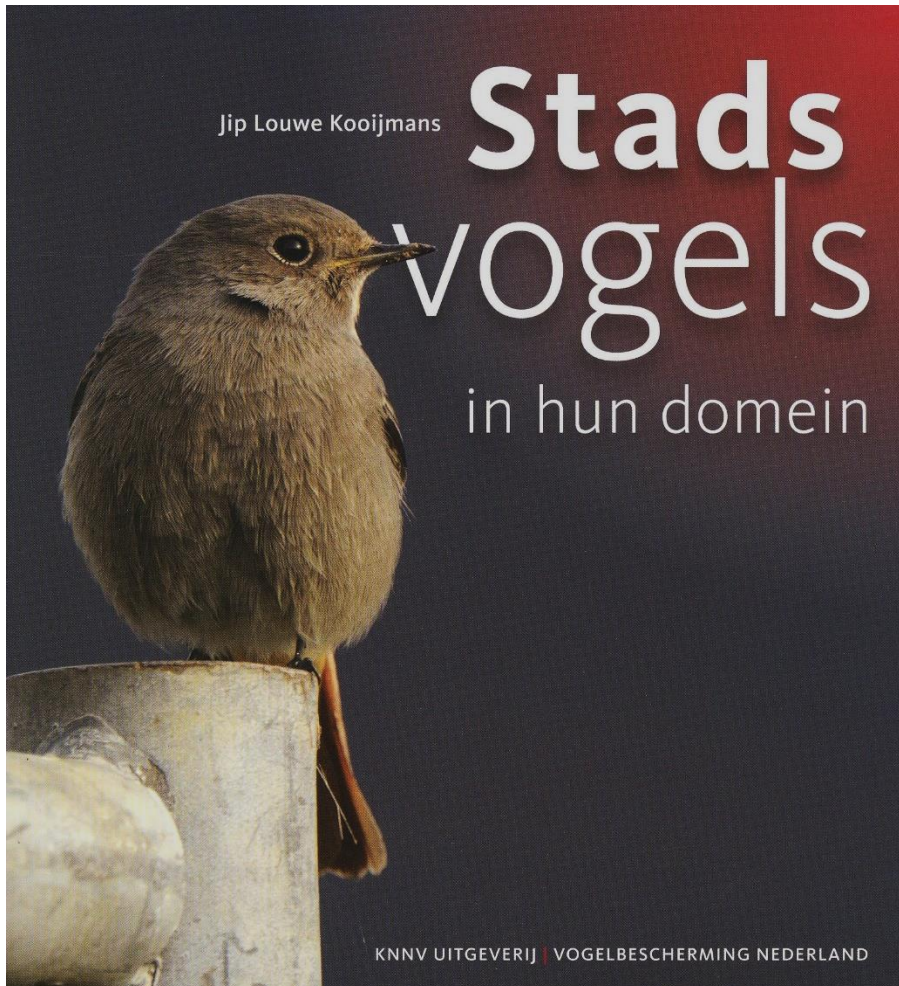
George Hageman

Nieuw in de Jan Verwey Bibliotheek

Jelle van Dijk

Jip Louwe Kooijmans 2014. *Stadsvogels in hun domein*. KNNV Uitgeverij & Vogelbescherming Nederland. 96 pagina's. Prijs € 14,95.

Bij veel vogelaars 'op leeftijd' staan vast nog wel twee beroemde boekjes van Luuk Tinbergen uit de jaren veertig op de plank: "Vogels onderweg" en "Vogels in hun domein". In het laatste boekje maakte Tinbergen op simpele wijze duidelijk hoe de broedvogelbevolking van een eentonig dennenbos verschilt van die in een loofbos. Voor elk bostype nam hij een hele pagina en liet daarop onder een schets van het bostype met kleine vogelfiguurtjes (hij kon goed tekenen!) zien hoeveel paren van elke soort er in een blok van 10 ha van dat bostype te vinden waren.

Jip Louwe Kooijmans, stadsvogelecoloog en coördinator van de stadsvogelprojecten van Vogelbescherming Nederland, heeft dit principe van Tinbergen toegepast in zijn nieuwste boek.

Hierin nemen de verschillende soorten stadswijken de plaats in van de bostypen bij Tinbergen.

Na goed leesbare hoofdstukken over "Vogels tellen in de stad", "De stad vanuit vogelperspectief" en "Van tellen naar bescherming", volgt de kern van dit boekje: "Wijktypen". De bespreking van elk wijktype bestaat steeds uit drie onderdelen. Zo zien we bij "Historische kern" eerst twee pagina's over een kern in Laag Nederland (met een tekening van Utrecht), twee pagina's over een kern in Hoog Nederland (met een tekeningetje van Roermond zo te zien), gevolgd door twee pagina's met extra informatie over kenmerkende vogelsoorten voor historische stadskernen. Een greep uit de negen typen die Jip onderscheidt: Arbeiderswijk, Vinexwijk, Stadspark en Moderne Nieuwbouw. Het aantal ingetekende vogeltjes van elke soort is gebaseerd op de resultaten van het Meetnet Urbane Soorten (MUS). Bij deze methode noteert de waarnemer op een aantal vaste telpunten per postcodegebied alle vogels die

te zien of te horen zijn. Daar kunnen ook vogels bij zitten die in de stad foerageren, maar er niet broeden. Dat zal in dit boek het geval zijn geweest bij de Kokmeeuw, die bij veel woonwijken is afgebeeld. Het broeden van Kokmeeuwen in woonwijken is nog steeds uitzonderlijk. In onze omgeving broedt deze soort hier en daar tussen de Visdieven op platte daken, maar dat is (nog) geen landelijk verschijnsel. Verder is enigszins verwarrend dat in de paragraaf "Kenmerkende vogelsoorten" soms soorten worden besproken waarvan geen pictogram op de vorige pagina wordt getoond. Blijkbaar komen deze soorten in zo'n lage dichtheid voor, dat ze niet de norm voor het afbeelden op de vorige pagina haalden. Desalniettemin een bijzonder aardig boekje en van harte aanbevolen!

Telgroep Breskens 2014. Tien miljoen vogels in tienduizend uren: voorjaarstrek bij Breskens 1981-2013. Telgroep Breskens, publicatie 7, Vlissingen. 232 pagina's. Prijs € 16,-.

Vaste bezoekers van de website www.trektellen.nl weten natuurlijk al lang dat Breskens in het voorjaar een fantastisch punt is om naar vogeltrek te kijken. Alleen de resultaten van telpost Eemshaven in NO-Groningen komen in het voorjaar in de buurt van die uit Breskens.

Toen pioniers als Peter Meininger, Sander Lilipallyen Pim Wolf hier begin jaren tachtig begonnen met regelmatige tellingen (vaak hele dagen) en hun resultaten publiceerden kwam er een stroom bezoekers naar Breskens op gang. Ondanks de drukte die dat op goede trekdagen oplevert (vaak meer dan 50 waarnemers!), heerst er nog steeds een strakke discipline. Er wordt verschillende kanten opgekeken en slechts de aangewezen personen geven hun aantallen door aan de notulist. De belangrijkste waarnemers zitten doorgaans op dezelfde plaatsen en 'mindere goden' maken zonder morren plaats om de toppers een goede positie aan te bieden als die net iets later arriveren. Een enkele opmerking van

bijvoorbeeld Pim Wolf is voldoende om meteen iedereen het zwijgen op te leggen, zodat een bijzonder geluidje beter kan worden opgevangen. Een ware doodzonde in dit gezelschap is het om een bijzondere vogel niet direct te melden, maar bijvoorbeeld naderhand op te merken: "Zojuist zag ik een Rotszwaluw voorbij vliegen." Pek en veren zijn het lot van deze waarnemer, die in zo'n geval beter een nieuwe positie op ruim 100 m kan kiezen. De beste trekdagen bij Breskens worden gekenmerkt door wind uit NW tot ZO. Vooral wind uit oostelijke richtingen brengt veel vogels langs Breskens. Bij deze windrichtingen vliegen veel vogels laag en laten zich daarbij stuwten door de kustlijn. Dit veroorzaakt niet alleen hoge aantallen, maar ook veel soorten die via Breskens verder noordwaarts vliegen. Legendarisch zijn de dagen met honderdduizenden Graspiepers (max. 381.000 ex. op 15 april 2013) en vele tientallen Bruine Kiekendieven (max. 156 ex. op 10 mei 2001).

Het aardige van dit boek is, dat het niet beperkt blijft tot dit soort prikkelende informatie. Van de regelmatig passerende doortrekkers wordt een seizoenspatroon gegeven, gebaseerd op de aantallen per standaardweek. Ook is er steeds een figuur (met trendlijn) over de periode 1981-2013 opgenomen, die het uurgemiddelde per voorjaarstrekperiode geeft. Dankzij de inbreng van Gerard Troost stijgt dit boek hiermee uit boven een droge opsomming van trekresultaten.

Het boek is fraai geïllustreerd met vogelfoto's die alle vanaf de telpost zijn genomen. Ook zijn er flink wat foto's met waarnemers in diverse omstandigheden te vinden.

In 2008 kwam de Vinkenbaan Castricum met een geweldig boek, waarin de resultaten over de laatste 50 jaar waren samengevat (zie de bespreking in de Strandloper maart 2009). De Telgroep Breskens heeft met dit boek een soort standaard gezet voor de verslaglegging van trekresultaten van een bepaalde telpo

6 mei 2011, foto Corstiaan Beeke.

Weidevogels ernstig bedreigd in Vosse- en Weerlanerpolder

Hans Vader

De Vosse- en Weerlanerpolder is één van de laatste restjes van de oeverlanden van de Haarlemmermeer. Het gebiedje ligt tussen Hillegom en Bennebroek, aan de westkant van de Ringvaart. Er lopen geen doorgaande wegen door het gebied. De oude Weerlaan is de zuidgrens, de noordgrens is de Oosteindelaan; beiden lopen dood tegen de Ringvaart.

Het veenweidegebied wordt doorsneden door tientallen sloten en een historisch veenriviertje, De Leek, dat al vanaf ca. 1600 het water afvoerde naar de Haarlemmermeer. Er is op een aantal plaatsen kwel en in neerslagrijke winters staat er op een aantal percelen water op het land (plasdras). Door deze natte omstandigheden wordt er relatief laat gemaaid. Er is een rijke flora aanwezig met meer dan 200 plantensoorten, waardoor het een bloemrijk grasland is.

Bovenstaande omstandigheden hebben er toe bijgedragen dat het een zeer rijk weidevogelgebied is geworden. De dichtheden van broedende weidevogels is twee- tot bijna driemaal hoger dan in gebieden met het predicaat zeer goed- of top Nederlands weidevogelgebied.

Broedvogels in de Vosse- en Weerlanerpolder

Er broeden 18 soorten vogels, waaronder 5 soorten van de Rode Lijst. Vanaf 2010 gaan de aantallen echter achteruit. De aantallen in 2013 zijn nog maar 60% van de aantallen in 2010. Ondanks deze achteruitgang is het aantal weidevogels in 2013 nog ruimschoots hoger dan in een topgebied als de Elsbroekerpolder in Hillegom.

Broedvogelinventarisaties in de Vosse- en Weerlanerpolder

Jaar	2010	2011	2012	2013	'10	'11	'12	'13
oppervl. In ha.	20	20	20	17	broedparen per 100 ha.			
invent. meth.	nest	nest + BMP	nest + BMP	nest				
Grauwe Gans	0	6	0	0	0	30	0	0
Canadese Gans	3	2	2	0?	15	10	10	0
Knobbelzwaan	0	2	0	0?	0	10	0	0
Bergeend	0	1	0	0?	0	5	0	0
Wilde Eend	30	12	17	10	150	60	85	59
Krakeend	3	2	1	0?	15	10	5	0
Slobeend	6	3	7	5	30	15	35	29
Kuifeend	0	3	2	1	0	15	10	6
Waterhoen	0	0	2	0	0	0	10	0
Meerkoet	29	9	7	4	145	45	35	24
Scholekster	5	5	8	4	25	25	40	24
Kievit	52	28	42	23	260	140	210	135
Tureluur	24	13	17	16	120	65	85	94
Grutto	21	15	8	11	105	75	40	65
Graspieper	?	?	1	0?	0	0	5	0
Gele Kwikstaart	5	0	0	0	20	0	0	0
Kneu	0	0	1	0	0	0	5	0
Rietgors	0	1	0	0	0	5	0	0

Wat zijn de Hillegomse plannen ?

Het mag een klein wonder genoemd worden, dat het in de Vosse- en Weerlanerpolder nog zo goed gaat met de weidevogels. Zeker als in aanmerking genomen wordt dat het gebied slecht beheerd wordt en er grote aantallen weidevogelkuikens dood gemaaid werden. Toch broeden hier meer weidevogels dan in gebieden die met een flinke jaarlijkse subsidie beheerd worden als weidevogelgebied. Dat zou aanleiding moeten zijn voor de bestuurders van Hillegom om dit gebiedje te koesteren en aan te wijzen als beschermd weidevogelgebied.

Niets is echter minder waar. Alle raadsleden, (met uitzondering van Hillegom Progressief) hebben er voor gekozen om dat unieke weidevogelgebied te laten verwoesten en er een recreatiegebied van te maken. De gemeentelijke plannen behelzen het volgende; in het ca. 30 ha. grote weidegebied wordt, zowel aan de oost-, als westkant een fietspad aangelegd. Deze paden liggen ca. 400 meter uit elkaar. Vervolgens komen er wandel-, struin- en ruitpaden, niet langs, maar dwars door het gebied. Als overmaat van ramp zijn er plannen om ook nog een grote manege te laten bouwen met horeca en een groot parkeerterrein in het deel van de polder waar zeer veel nesten liggen. Door het aanleggen van alle paden blijft er maximaal 20 ha. weidevogelgebied over.

Volksverlakkerij

In plaats van de burgers eerlijk voor te lichten, vermeldt de gemeente Hillegom bij herhaling, dat zij de Vosse- en Weerlanerpolder gaan inrichten en beheren als weidevogelgebied, met als doel de huidige natuurwaarden (o.a. de weidevogels) te behouden en te versterken. Dat klinkt "als te mooi om waar te zijn". Hier begint de misleidingen, want "behouden van" betekent voor de weidevogels, dat de aantallen niet achteruit zullen gaan door de werkzaamheden. Versterken betekent zelfs, dat het gebied zo verbeterd wordt dat de aantallen weidevogels groter zullen worden. Van beide is geen sprake!

Op verzoek van Vereniging Behoud de Polders heeft het onderzoeks-en adviesbureau Alterra een contra-expertise opgesteld over de gevolgen van de inrichting op de aantallen broedparen van de weidevogels. Dit rapport is gebaseerd op de meest recente wetenschappelijke onderzoeksgegevens.

Alterra heeft berekend dat in de matig tot zeer sterk verstoorde zones langs de paden 57 tot 63% van de nesten van de weidevogels verstoord zullen worden. Het gevolg daarvan zal zijn, dat de overgebleven populatie zo klein zal worden, dat deze niet meer met succes de vliegende predatoren kunnen verjagen. Het is dus zeer wel denkbaar dat met de verstoring de gehele populatie weidevogels zal verdwijnen!

De gemeente Hillegom blijft echter volharden met de mededeling dat alles wel mee zal vallen. Als zij echter ongelijk blijken te hebben, dan is het helaas te laat. De gevolgen voor de weidevogels zijn onomkeerbaar, waardoor alweer een uniek weidevogelgebiedje is opgeofferd aan de recreatie.

Mogelijk de laatste Grutto. foto: Mario Penaat

Vergelijking met andere goede weidevogelgebieden

Er zijn onvoldoende gegevens over dezelfde jaren. Alleen in 2010 is een aantal gebieden in hetzelfde jaar geïnventariseerd. Dat zijn:

De Vosse- en Weerlanerpolder, Hillegom,	20 ha.	575 weidevogels p/100 ha.
Medenertilsterpolder, Groningen,	30 ha.	313 “ p/100 ha.
Elsbroekerpolder, Hillegom,	30 ha.	286 “ P/100 ha.
Bergboezem, Berkel- Rodenrijs,	75 ha.	221 “ p/100 ha.

De overige vogels in de V&W polder

Bovenstaande gegevens betreffen uitsluitend de broedvogels. Als alle paden in de broedtijd worden afgesloten, dan bestaat er een kans dat een deel van de weidevogelpopulatie behouden zal blijven. Tot nu toe is de gemeente niet eens bereid om daar over te praten.

Buiten de broedtijd is de Vosse- en Weerlanerpolder ook belangrijk voor andere vogels. Dat zijn de zomer- en wintergasten, maar ook de trekvogels. Het gaat dan om veel grotere aantallen, tot enige duizenden. Er zijn inmiddels 81 vogelsoorten waargenomen. De hoogste aantallen bereiken de Grauwe Ganzen (tot ca. 1000 ex.) en de Krakeenden (tot ca. 350 ex.). Van de Rode Lijstsoorten komen er 17 in de V&W polder voor. De opvallendste zijn: Grote Zilverreiger (tot 7 ex.), Slobeend (tot 15 ex.), Slechtvalk (2 ex.), Watersnip (tot 40 ex.) en Kempphaan (6 ex.). Bijzonder zijn ook de jaarlijks terugkerende Lepelaars (tot 25 ex.). Als de paden buiten de broedtijd wel open zijn, zal het snel gebeurd zijn met de hier genoemde soorten, zeker als er ook met honden gelopen wordt.

Dank

Als steun om de natuurwaarden te behouden in de V&W polder, heeft Vereniging Behoud de Polders in 2014 het mooie bedrag van €500 gekregen van de Vereniging voor Natuur- en Vogelbescherming Noordwijk.

Namens de leden en het bestuur hartelijk dank. Wij zullen de strijd zolang mogelijk volhouden, met als doel het behoud van de uitzonderlijke goede weidevogelstand.

Lepelaars met jongen. Foto: Mario Penaat

Weidevogelbeheer op landgoederen Santhorst en Zuidwijk

Foto: Bert Hoogerhoud

Weidevogels zitten in de verdrukking. Op de landgoederen Santhorst en Zuidwijk zijn drie pachtboeren, de Stichting Twickel en de Agrarische Natuurvereniging Santvoorde al jaren bezig om de weidevogels te behouden. Een fraai stukje natuurbeheer in een sterk verstedelijkt gebied.

De landgoederen Santhorst en Zuidwijk liggen in het open polderlandschap tussen Den Haag, Wassenaar, Leiden en Voorschoten. In de Papenwegse & Zuidwijkse Polder pachten drie agrariërs gronden van Twickel. De boerenbedrijven zijn gevestigd op strandwallen, die 7000 jaar geleden na de laatste ijstijd zijn gevormd. Het drassige achterland wordt doorkruist door twee brede boezemwateringen; de Veenwatering en de Dobbewatering die water afvoeren naar de Oude Rijn. Stichting Twickel heeft met de agrariërs afgesproken dat de huiskavels tussen erf en Veenwatering intensief mogen worden bewerkt. De dieper in de polder gelegen delen tussen Veenwatering en Dobbewatering worden met behulp van beheerovereenkomsten extensiever bewerkt. Het beheer kenmerkt zich door rustperiodes met uitgestelde maaidata of nestbescherming. Deze en andere maatregelen moeten er voor zorgen dat weidevogels de tijd krijgen om hun eieren uit te broeden en hun jongen groot te brengen.

Dalende trend

	2005	2006	2007	2009	2010	2011	2012	2013
Scholekster	60	64	54	57	72	71	63	37
Kievit	111	111	112	125	156	132	133	101
Grutto	50	56	50	47	60	66	59	53
Tureluur	31	28	30	32	44	43	35	32

Bovenstaande tabel gemaakt op basis van de SOVON weidevogel monitoring geeft aan dat de aantallen broedparen van jaar op jaar behoorlijk kunnen fluctueren. Over het algemeen doen de Papenwegse - en Zuidwijkse polder het nog steeds goed. Landelijk is er sprake van een dalende trend; de laatste paar jaar krijgen vooral de scholekster en de kievit stevige klappen. Aangetekend moet worden dat 2013, met een lange winter en een koel voorjaar, een slecht jaar voor weidevogels was. Eenduidige oorzaken van de achteruitgang zijn lastig aan te wijzen. Veelal is er sprake van een optelsom aan factoren, zoals: intensivering van het landgebruik, verlaging van het waterpeil en predatie, waarbij de vogels dienen als prooi voor andere dieren.

De achterblijvende productie van jonge weidevogels wordt als hoofdoorzaak gezien van de dalende aantallen broedparen. Het weidevogelbestand vergrijsst. De vogels kunnen behoorlijk oud worden (de Scholekster wel 25 jaar) en ze zijn extreem trouw aan een eenmaal gekozen broedplek. Die oudere nog broedende generatie maskeert enigszins de achteruitgang van de populatie,

maar het moment dat die grijze populatie sterft, komt steeds dichterbij. Als er dan geen jonge generatie blijkt te zijn, wordt het stil in de polder.

De laatste jaren wordt er ook naar het toenemend aantal ganzen gewezen; waar veel ganzen samenkomen, zouden geen weidevogels meer willen broeden. In de winter echter scholen ganzen en kieviten probleemloos samen. Het (mogelijke) effect van ganzen op broedende weidevogels zou een interessant object van onderzoek kunnen zijn.

Maar vraag is natuurlijk of het tij gekeerd kan worden en of Stichting Twickel, samen met de agrariërs, het weidevogelbeheer kan optimaliseren.

Mozaïekbeheer

Er zijn vele mogelijkheden om weidevogels te steunen.

Mozaïekbeheer wordt vaak als een goed instrument beschouwd. Door een variatie in beweiding en maaien ontstaat er een gevarieerd weidelandchap.

Om de overlevingskansen van kuikens te verhogen is het goed om percelen met een zeer kruidenrijke vegetatie als laatste te maaien. In combinatie daarmee is het aan te raden om omliggende percelen juist vroeger in het voorjaar te maaien, zodat de foerageermogelijkheden voor weidevogels worden vergroot. Maar mozaïekbeheer heeft meer voordelen. Als tijdens het maaien brede stukken (vluchtheuvels) tijdelijk worden overgeslagen en er daarnaast zo'n twee meter slootrand blijft staan, hebben jonge weidevogels altijd een mogelijkheid om uit te wijken. De vluchtheuvels moeten ruim van opzet zijn (minimaal vijftig meter lang en drie meter breed), zodat jongen zich kunnen verstoppen voor predators. Percelen waar juist een uitgestelde maaidatum wordt gehanteerd, maar waar zich geen weidevogels bevinden, zouden eerder gemaaid kunnen worden; flexibiliteit dus!

Ook is gebleken dat het tijdelijk ophogen van het slootpeil en/of het tijdelijk laten vollopen van greppels positief uitwerkt. De overlevingskans van jonge weidevogels wordt vergroot, doordat zij in een natte omgeving meer voedsel vinden en bovendien dekking hebben. Ook neemt de predatie af omdat, zo is gebleken uit onderzoek, predators niet van natte voetjes houden. Sowieso heeft de creatie van plas-dras gebiedjes voordelen. Bij terugkeer uit hun overwinteringsgebieden moeten weidevogels namelijk flink wat voedsel opnemen om in een goede broedconditie te raken. Natte stukjes land leveren voldoende te eten op en 'binden' de weidevogels als het ware aan het gebied.

Handschoen opnemen

Aangezien de Rijksoverheid het agrarisch natuurbeheer steeds verder uitkleedt zijn ook de subsidiemogelijkheden voor het weidevogelbeheer verminderd. Stichting Twickel heeft in de Papenwegse - en Zuidwijkse polder haar verantwoordelijkheid genomen. Enkele jaren geleden is met de gebruikers van de gronden tussen Veenwatering en Dobbewatering afgesproken dat drie meter langs de perceelrand tot 1 augustus met rust wordt gelaten. Voor dit deel wordt geen pacht maar een gebruiksrecht betaald. Daarnaast is afgelopen winter in samenwerking met het Hoogheemraadschap de aanleg van drie plas/drasgebieden begonnen. Ook zijn met medewerking van grondgebruikers ecologische slootranden gemaakt. Uitgangspunt is beheerbare natte gebieden die onderhouden (gemaaid) konden worden om bosvorming te voorkomen.

De Papenwegse- en Zuidwijkse Polder gelden nog steeds als zeer belangrijke weidevogelgebieden. Hier hebben de weidevogels de agrariër nodig maar door intensivering van de landbouw kan de agrariër niet meer op eigen kracht de door weidevogels gewenste omstandigheden creëren. Agrariërs en stichting Twickel streven daarom in nauwe samenwerking naar een leef-omgeving waarin de agrariër zijn werk economisch verantwoord kan doen en waarin weidevogels floreren. Stichting Twickel hoopt dat ook in de rest van Nederland deze handschoen wordt opgepakt.

Wilke Schoemaker, beheerder stichting Twickel en Adri Remeeus, weidevogelonderzoeker.

Toelichting op "Weidevogelbeheer op landgoederen Santhorst en Zuidwijk"

Jelle van Dijk

In bovenstaand stuk wordt goed verwoord wat er in agrarisch Nederland nog mogelijk is voor weidevogels bij goede samenwerking tussen agrariërs en onderzoekers/vogelbeschermers. Let wel, het gaat hier niet om een weidevogelreservaat zoals De Wilck bij Hazerswoude waar het beheer volledig op de weidevogels is afgestemd. Hier werden in dit voorjaar 340 nesten gevonden, waarbij 88 nesten van de Grutto! Reservaten als De Wilck zijn er helaas maar weinig in ons land. Weidevogels zijn voor hun voortbestaan in ons land toch grotendeels afhankelijk van het grasland buiten die reservaten. En dat grasland wordt in zeer veel gevallen zodanig beheerd dat weidevogels geen kans krijgen daar jongen groot te brengen. Een aantal veeboeren doet mee aan een regeling in het kader van Agrarisch Natuurbeheer. Er kan subsidie gekregen

worden voor "uitgestelde maaidatum"(veelal maaien na 1 juni) en "legselbescherming". Bij dit laatste worden de nesten gezocht en gemarkeerd. Moet om economische redenen gemaaid worden voordat het legsel is uitgekomen dan wordt 50 vierkante meter rond het nest niet gemaaid, althans dat is de bedoeling. Veelal worden niet alle nesten gevonden en wordt rond het nest gemaaid met een cirkel die geen 8 meter doorsnee heeft. Legfels waarvan de jongen reeds zijn uitgelopen overleven dit maaien meestal niet. Het resultaat van de legselbescherming is daarom nogal teleurstellend. Betere resultaten worden bereikt bij subsidies voor uitgestelde maaidatum.

Maar dit laat onverlet dat bij veel bedrijven op geen enkele wijze met vogels rekening wordt gehouden. Zo werd eind april al het gras gemaaid bij de Noordwijkerhoekbrug, vroeger een goed gruttogebied. Ook langs de Menneweg in Sassenheim werden grote stukken al gemaaid zonder ook maar een strookje gras te sparen als vluchtplaats voor jonge weidevogels.

De provincie Zuid-Holland is van plan om de subsidies in te gaan zetten in zogenaamde kerngebieden: grote eenheden met meer aandacht voor de weidevogels. De Agrarische Natuurverenigingen krijgen hierbij een zeer belangrijke stem. Het is nog maar de vraag of er nog subsidie beschikbaar komt voor kleine polders als de Roodemolendijk bij Voorhout en de hierboven beschreven Papewegse & Zuidwijkse Polder bij Voorschoten.

Het Weidevogel Manifest Zuid-Holland (en groep weidevogeldeskundigen) doet zijn uiterste best om de provincie er van te overtuigen dat ook kleine polders dichtbij de bevolkingscentra van groot belang zijn.

Vogelkijkscherm De Wilck-West bron: vogelkijhut.nl

Slechtvalken Haarlem 2014

Rob Jansson

Het is een zeer herfstachtige zaterdag ochtend, deze 10e mei, als we de jonge Slechtvalken gaan ringen op een hoogte van ongeveer 110 meter op het dak van de Alticom (KPN) staaltoren in de Waarderpolder.

Dit jaar kunnen Jos Blakenburg en Marc van Bakel maar liefst 4 mannetjes ringen van ongeveer 3 weken oud. Dat is weer een hele opsteker na het mislukte broedseizoen van vorig jaar waarbij de lang aanhoudende kou parten speelde.

Tijdens het ringen worden de biometrische gegevens opgenomen en genoteerd en wordt van elk jong DNA materiaal afgenomen. Ook werden er zoveel mogelijk prooiresten verzameld die in- en rond de kast te vinden waren.

Uithijgen na het ringen en vastleggen van de biometrische gegevens foto: Rob Jansson

Prooien

Hoewel de prooien voor het overgrote merendeel uit Postduiven, Stadsduiven en Spreeuwen bestaat, treffen we in Haarlem ook andere prooiresten aan, zoals: Merel, Zanglijster, Grutto en 2 x een Groenpootruiter

Room with a view..

foto: Jesse Jansson

Spannende tijd

Er gaat nu een spannende tijd aanbreken voor de jonge piloten waarbij er naast veel eten, snel groeien en spelen er ook serieus getraind dient te worden,

Ga maar na, over een week of drie wordt er van je verwacht te kunnen vliegen en binnen korte tijd dienen alle capriolen die de ouders maken zo goed mogelijk te worden nagedaan.

Dan volgt er een periode waarbij je het zelf moet zien te roeien. Vervolgens staat je eerste winter voor de deur en na je korte pubertijd moet je een eigen territorium met een geschikte nestplaats zoeken.

Dankwoord

Hierbij wilde ik de volgende personen bedanken voor hun inzet en betrokkenheid gedurende het broedseizoen van de Slechtvalken op en nabij de Haarlemse toren in 2014:

Jos Blakenburg, Mac van Bakel, Paul Marcus, Albert Oldenhof, Jesse Jansson en de firma's Alticom en NOVEC.

Broedvogels van het Overbosch in 2013

Ineke Laroo

Het Overbosch bij Voorhout is het restant van het vroegere landgoed Schoonoord. In dit parkachtige loofbos staan veel oude bomen zoals Zomereiken en Paardenkastanjes. Ook zijn er oude Platanen, een oude Treurbeuk en een forse Moerascypres (met luchtwortels) te bewonderen. Dankzij een aantal trouwe bezoekers, verenigd in de *Stichting Vrienden van het Overbosch*, zal door de aanleg van een superrotonde op de Nagelbrug slechts een klein deel van dit bos verloren gaan.

In 2013 vond een onderzoek naar de broedvogelstand plaats, uitgevoerd door Ineke van Dijk, Ineke Laroo en Bram en Afke van der Dussen. Het terrein werd in de periode 7 maart - 22 mei zesmaal onderzocht, waarbij het eenmaal (6 mei) om een avondbezoek ging.

De resultaten voor 2013 staan hieronder.

Soort	Paren	Soort	Paren
Nijlgans	1	Roodborst	5
Wilde Eend	2	Merel	6
Boomvalk	1	Zanglijster	1
Waterhoen	1	Zwartkop	1
Houtduif	2	Tjiftjaf	3
Holenduif	1	Koolmees	10
Grote Bonte Specht	1	Pimpelmees	9
Groene Specht	1	Boomkruiper	3
Halsbandparkiet	2	Kauw	8
Winterkoning	6	Zwarte Kraai	1
Vink	1		

Holenduif foto: Jan Hendriks

De inventarisatie laat duidelijk zien hoe belangrijk dit bos voor holenbroeders is: Holenduif, Halsbandparkiet,

Koolmees, Pimpelmees, Boomkruiper, Groene Specht en Grote Bonte Specht zijn samen goed voor 28 van de 67 broedgevallen. Opvallend afwezig zijn de Boomklever en de Bosuil die in enkele van de voorgaande jaren wel tot de broedvogels konden worden gerekend. Bijzonder is het broedgeval van de Boomvalk. Pas in de tweede helft van augustus bleken op een oud kraaiennest in de top van de moerascypres twee jonge Boomvalken te zitten.

Het Overbosch Voorhout foto: Ineke Laroo

Birds of Bonaire

Koene Vegter

Eigenlijk gingen we niet zozeer voor de vogels, maar voor de warmte naar Bonaire in februari van dit jaar. Een heel eind vliegen, maar dan heb je ook alleen nog maar temperaturen van 25 tot 30 graden, gelukkig wat getemperd door een stevige passaatwind en nogal eens wolkenvelden.

En vogels zijn er natuurlijk ook – zo'n 200 soorten op dit relatief kleine eiland in de Caraïben, waarvan een vijftigtal broedvogels.

Bonaire is vooral bekend als koraaleiland en daarom geliefd bij duikers op zoek naar de vele fel gekleurde tropische vissen. Een huurauto is vrijwel automatisch een forse pick-up met ruimte voor je duikapparatuur, maar bij mij beperkte die zich tot één snorkel die daarmee wel heel veel ruimte had. Toch had onze pick-up wel zijn nut, want behalve een centrale rondweg kent het eiland veel min of meer kuilige zandwegen, die zich tussen de cactussen door slingeren, richting mangrovebossen of zoutmeren en daar kan je natuurlijk weer bijzondere vogels vinden. In het voormalige, moeilijk toegankelijke plantagegebied in het noorden, mag je met een gewone auto zelfs niet komen.

Ik had me op de vogels voorbereid door de aanschaf van een boekje via Willem Baalbergen/Moby Dick, getiteld *Birds of Bonaire* van Peggy Boyer uit 1984 en uitgegeven door Stinapa – de Stichting Nationale Parken op Bonaire. Eerst was ik er nog niet zo verrukt over want het boekje telt slechts 50 pagina's, waarin niet veel meer dan in zwart-wit afgebeelde vogels worden beschreven. Maar in de praktijk merkte ik ook de grote voordelen boven een uitgebreide vogelgids, want nu kon ik vrijwel elke vogel die ik zag ook terug vinden in mijn handzame gidsje. Daarnaast kocht ik op Bonaire de *Bird guide to Washington Slagbaai National Park*, een in fraaie kleuren eind 2013 uitgegeven boekje met steun van

o.a. Vogelbescherming Nederland. Hierin een iets grotere selectie van 75 soorten.

In de tuin van ons appartement, dicht bij Kralendijk, kan het waarnemen gelijk beginnen. In de vroege ochtend horen wij al al de melancholieke tonen van de fraai oranje gekleurde Troepiaal – indertijd ingevoerd uit Venezuela en nu zo talrijk dat hij sommige plaatselijke soorten als de Pearly-eyed Thrasher bedreigt. Vanaf het terras zien we Bananaquits langs schieten, die lokaal Chibichibi of Suikerdiefje heten – zeer toepasselijk want op een kommetje suiker in de tuin vliegen ze af en aan. Ook de Caribische spotlijster, lokaal de Chuchubi, laat zich hier regelmatig horen en bewonderen op één van de forse cactussen in de tuin. Bij nadere observatie blijkt er tevens een hele familie Leguaan in te huizen, die zich meestal onbeweeglijk toont, maar af en toe kleine uitstapjes in de tuin maakt en dan met grote snelheid kan wegschieten als je te dicht nadert. Waarschijnlijk mede onder invloed van de plaatselijke bevolking, die maar al te graag op leguanenjacht gaat om er vervolgens een lekker soepje van te trekken, maar zover zijn wij niet gegaan.

In de tuin trippelen ook diverse duivensoorten rond: de Bare-eyed Pigeon, de Common Ground Dove en de White-tipped Dove. Geleidelijk aan komen ook zeldzamer soorten een kijkje of een hapje suiker nemen: de Blue-tailed Emerald Hummingbird, de Pearly-eyed Thrasher, de Black-faced Grassquit en de Yellow Oriole.

Tijd om eens verder te kijken.

Vlakbij is een fraaie wandelboulevard met een diep blauwe zee, waar je kunt blijven genieten van de fantastische duikvluchten van de imposante Amerikaanse Fregatvogels – zeer terecht als Magnificent aangeduid. Af en toe zeilt er een jagende Visarend of een duikende Bruine Pelikaan

Troepiaal op weg naar het suikerpotje

Caracara peinzend over leguanen hapje

langs en aan de oevers van de bescheiden strandjestrappelen talrijke Steenlopers voorbij en rusten ploegjes Koningssterns dichtbij uit. Bonaire is vooral ook bekend vanwege zijn grote aantallen Caribische Flamingo's die in de mangrovebossen en zoutmeren verblijven, waar ze zich statig foeragerend voortbewegen en dat blijft elke keer weer een mooi gezicht.

Geliefd zijn bij iedereen de papegaaien: de helder groene Caribische Brown-throated Parakeet die je veel ziet, maar vooral de veel zeldzamer endemische Lora, de Yellow-shouldered Parrot die je met enig geluk alleen in de binnenlanden kunt aantreffen. Maar geluk is ook te beïnvloeden en zo heb ik in onze tweede week een excursie geboekt bij Jerry Ligon, een op Bonaire gestrande Amerikaanse

Birdguide, die mij een dagje met nog twee liefhebbers over het hele eiland rondleidt en talloze mooie plekjes en nog onbekende vogels voortovert.

Zo zien wij de Crested Caracara, een Mexicaanse Arend, die zich ook met liefde op de leguanen stort en die stevig in de gevarenzone zit doordat hij met evenveel liefde door de inwoners van Bonaire wordt neergeschoten.

Bij het noordelijke plantagegebied zien wij dan eindelijk de Lora en ontmoeten ook het echtpaar dat in primitieve accommodatie een rehabilitatie kliniek runt voor Lora's die vanuit gevangenschap weer geleidelijk aan de vrije natuur worden blootgesteld.

Foeragerende Caribische Flamingo's

Lora's aan het ontbijt

De Lora is namelijk een geliefde kooivogel voor zogenaamde natuurliefhebbers. Zelf houden ze er niet van om over water te vliegen, maar eenmaal gevangen worden ze in behoorlijke aantallen en met

redelijk gemak naar Curaçao en verder gesmokkeld. De weg terug naar de echte natuur blijkt lang en minder simpel. In verscholen meertjes en bij eenzame strandjes zien we de nodige watervogels, waaronder diverse reigersoorten: naast de bij ons bekende Blauwe Reiger en de Zilverreiger zien we hier een rode, een gestreepte en een driekleurige reigersoort zich tussen de Caribische Flamingo's voortbewegen.

Geleidelijk aan verkennen we zo de mooiste vogelgebieden van Bonaire: Slagbaai en het Gotomeer in het noorden, de intens lila gekleurde pekelfmeren in het zuiden en het diepblauwe water van Lac Bay met zijn voortrazende windsurfers in het oosten. Wij letten meer op de Blauwvleugel Taling, de Caribische Meerkoet, de Stelkluut, de Zilverplevier, de Grote Geelpootruiter en de Kleine Grijs Snip – het houdt maar niet op met mooie waarnemingen en zo kom ik

uiteindelijk toch heel mooi in de buurt van de 50 waarnemingen uit mijn Birds of Bonaire gidsje, waarmee het Antiquariaat weer eens zijn waarde bewijst.

Koningssterns met snorkelaar

De schrijver op excursie

Blauwe viooltjes

Jelle van Dijk

Als je door een open duingebied loopt, zoals bij de Duindamse Slag of in de zuidelijke AW-duinen, zie je in het voorjaar altijd wel viooltjes staan. In veel gevallen zal het om Duinviooltjes gaan. Op open plekken kun je er honderden bij elkaar zien. Vroeger werd dit viooltje als een ondersoort van het Driekleurig viooltje beschouwd, maar tegenwoordig noemt men het een aparte soort. Bij het Duinviooltje is blauw vaak de meest opvallende kleur, maar deze viooltjes hebben toch altijd een geel hartje. In dit stukje gaat het over de viooltjes die helemaal (paars)blauw zijn met hoogstens een licht spoor.

In het vroege voorjaar verschijnt eerst het **Maarts viooltje**, te herkennen aan de dieppaarse kleur. Vanwege de zachte winter was deze soort dit jaar al in februari te zien. Maarts viooltje kom je niet in de duinen tegen. De verspreiding lijkt op die van stinsenplanten: vooral op landgoederen en verwilderd vanuit tuinen. In onze omgeving was vroeger een groeiplaats langs de Duinweg, op de plaats waar de boerderij Puikenduin stond. Rond het kasteel Keukenhof groeide dit viooltje volop in het gazon. Of dat nog zo is, is niet bekend. Recente vondsten komen uit de groengordel rond het sportpark bij Voorhout. Vermoedelijk is de soort daar uitgepoot en daarna verwilderd.

Doorgaans eind april verschijnt hier en daar het zeldzame **Zandviooltje**. Deze soort heeft vrij grote, bleekpaarse bloemen en opvallend kleine, vaak wat paars aangelopen, blaadjes. In ons land is de verspreiding vrijwel beperkt tot de kalkrijke duinen tussen Den Haag en Bergen. Fraaie groeiplaatsen liggen in duingebied Meijendel en in het Wolfsveld (AW-duinen). In de niet-afgeplagde delen van dit gebied trof ik meer dan 300 bloeiende plantjes aan. Op de vroegere vindplaatsen langs het pad ten noorden van Langevelderslag, was deze soort dit jaar niet te vinden. Het Zandviooltje wordt beschouwd als een relict uit de toendrasteppe. Na de laatste ijstijd verdween dit terreintype in West-Europa, maar het Zandviooltje wist te overleven in droge rivierdalen en schaars begroeide berggebieden. Via de Rijn is het plantje vermoedelijk in de Hollandse duinen beland. Ook het **Ruig viooltje** heeft een beperkte verspreiding. In onze regio kun je deze soort alleen

vinden in de open duinen van de Noordwijkse Golfclub en verder noordelijk in De Blink en de AW-duinen. Altijd staan deze viooltjes wat beschermd in de hogere begroeiing, zoals grassen en lage struiken. Deze soort is goed te herkennen aan de langwerpige blaadjes, die meestal opvallend behaard zijn langs de randen. Na de bloei groeien de blaadjes verder uit en krijgen dan pas hun karakteristieke langwerpige vorm.

Ruimer verspreid is het **Bleeksporig bosviooltje**. Ook deze soort komt in de duinen alleen maar voor vanaf de Noordwijkse Golfclub in noordelijke richting. Maar zoals de naam al aangeeft, moet je deze soort vooral in de duinbosjes zoeken. Het Ruige viooltje staat vrijwel altijd in de zon en het Bleeksporig bosviooltje is een echte schaduwplant. Buiten het duingebied is dit viooltje te vinden langs de paden in de hakhoutbossen langs de spoorlijn bij het Keukenhofbos. In tuincentra kun je behalve het Maarts viooltje ook deze soort kopen. Het gaat dan meestal om de variëteit *purpurea* met donkere blaadjes (**Viola riviniana 'purpurea'**). Op 22 maart 2014 zag ik dit viooltje tussen de straatstenen van de Offemweg staan. De deskundigen van www.waarneming.nl bezorgden mij de juiste determinatie.

Het meest verspreid in ons land en ook het laatst bloeiend, is het **Hondsviooltje**. In ons duingebied is dit viooltje zowel in kalkrijk als meer kalkarm gebied te vinden. Ook bloeit hij op de wat hogere plekken in vochtige duinvalleien en op grazige, veel drogere delen van het open duingrasland. In het zachte voorjaar van 2014 waren de eerste bloeiende plantjes al eind april te zien. Doorgaans valt de bloeitijd van mei tot in juli.

Fotopagina :

1. Maarts viooltje - 28 februari 2014 - Voorhout
2. Zandviooltje - 13 april 2014 - AW-duinen
3. Ruig viooltje - 16 april 2014 - AW-duinen
4. Bleeksporig bosviooltje - 16 april 2014 - AW-duinen
5. Viola riviniana 'purpurea' - 22 maart 2014 - Noordwijk-Binnen
6. Hondsviooltje - 12 mei 2014 - Noordduinen

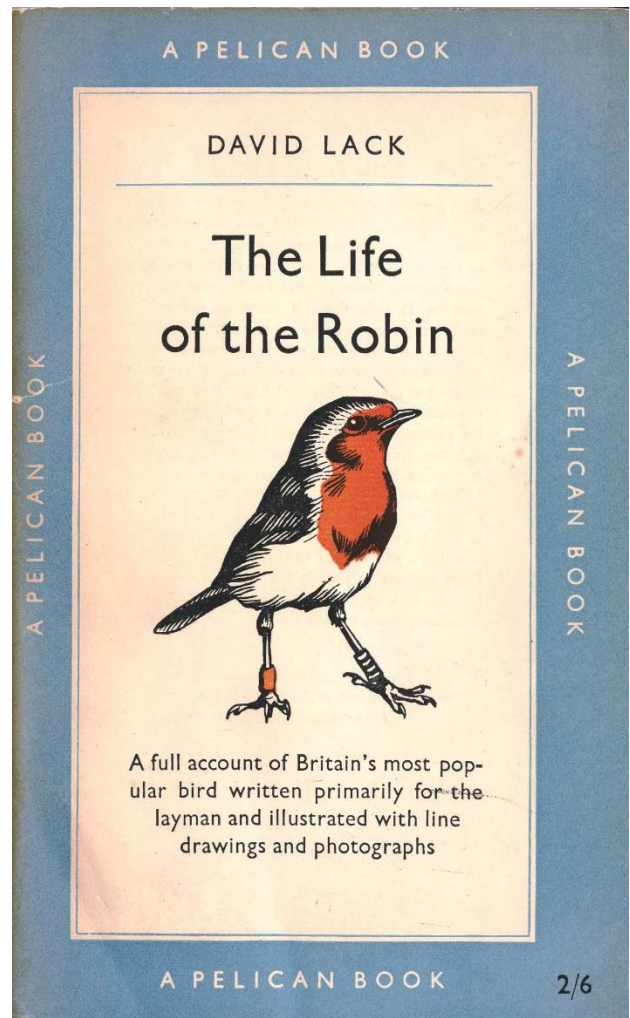

BLAUW en ROOD

De eerste keer dat ik een Blauwborst zag, je vergeet zoiets niet, was in het hoge noorden. In de buurt van het stadje Dombas in Noorwegen ligt langs een spoorlijn een uniek moerasgebied. Tegen een achtergrond van besneeuwde bergen is het een waar vogelparadijs, ware het niet dat het er barst van de muggen. Johan Moerkerk zei het al: `Waar het mooi is zijn muggen`, of anders gezegd waar muggen zijn is het mooi. Het heeft daarna nog lang geduurd voor ik weer een Blauwborst hoorde en zag. Dat was bij de oesterkwekerijen op de Atlantische eilanden van Frankrijk. Het schijnt dat er in Nederland sprake is geweest van een explosie van Blauwborstjes in de Oostvaardersplassen, maar dat is wat aan mij voorbij gegaan. Tot vorig voorjaar. Toen zat er ineens zo'n beestje voluit te zingen in de duinen van de Amsterdamse Waterleiding, vlak tegen de Langevelderslag aan. Niet in een moeras, niet bij water, maar in een doornstruikje. Bijna niet te geloven, maar dit voorjaar zat de vogel er weer, vrijwel op dezelfde plek.

Nu zijn er Blauwborsten met een witte en met een rode vlek op de borst, maar daar laten we het maar even bij. Er zijn ook nog Roodborsten, die kennen we beter. In elke behoorlijke tuin is wel een overwinteraar met een rode borst te vinden. Het is David Lack die een mooi boekje over de Roodborst heeft geschreven: *The life of the Robin*. Lack was een tijdgenoot van Nico Tinbergen, de Nobelprijswinnaar. Beiden waren wetenschappers die niet in de universiteit bleven hangen, maar het veld in trokken. Kijken, kijken en nog eens kijken, was hun devies. Lack besteedt in zijn boekje ook aandacht aan de agressieve aard van de Roodborst. Bij mensen die vogels in een kooi houden is die

genoegzaam bekend. Zet je een Roodborst in je voliëre dan worden de andere bewoners op zijn minst bedreigd, soms zelfs uitgemoord. Dat had je toch niet verwacht van een vogeltje dat zo vriendelijk tegen het venster tikt.

David Lack heeft meer boeken op zijn naam staan. Zijn bekendste is ongetwijfeld het boekje over de Gierzwaluwen: *Swifts in the tower*.

Onze gierzwaluwenkenner bij uitstek raakt er nooit over uitgepraat: `Het meest gezochte boek over de `stienkrijters`, waarvan de Engelsen zeggen: geen wonder dat we in Engeland het boek niet meer kunnen vinden. Jullie Hollanders kopen ze allemaal op.`

Blauwborsten en Roodborsten, je ziet ze soms wel eens op andere plekken. Soms blauw van de kou, soms rood van de zon. Zoals die keer dat we in Zuid-Frankrijk op zoek naar vogels op het strand van Grande Motte terecht kwamen. Waarop een van ons riep: `Kijk toch eens, allemaal tepelhortjes.`

W. Andelaar

Waarnemingen januari, februari, maart 2014

Peter Spierenburg

Waarnemingen zijn overgenomen van www.waarneming.nl. Hier is een volledig overzicht te vinden van de vogels die deze maanden in ons waarnemingsgebied zijn waargenomen.

Kleine vos 5 maart 2014 AWD Oosterkanaal ©Rita Scholing

Vroege vlinders

Na een aantal winters met sneeuw en ijs hadden we dit jaar weer een heel zachte winter. Ook het voorjaar was vroeg. Veel dagvlinders verschenen vroeger dan ooit. Daggpauwoog en Kleine Vos overwinteren als volwassen vlinder en kunnen bij warm weer al vroeg uit hun winterrust gewekt worden. De eerste **Daggpauwoog** was er al op 2 februari (IS). De eerste **Kleine Vos** vloog al op 22 februari, de vroegste ooit voor Noordwijk (RR). Vroeg ontwakende vlinders zijn eigenlijk ongelukjes. De temperatuur mag dan even oplopen, maar de vlinders vinden nog geen bloeiende planten en zullen het niet overleven. Met het zachte weer van begin maart begon het pas echt. In de eerste week vloog er al een enkele Kleine Vos, maar in het weekend van 8 en 9 maart

waren het er ineens tientallen. Ze kregen gezelschap van de andere vroege voorjaarsvlinders: naast Daggpauwoog ook **Citroenvlinder** (8 maart CZ) en **Gehakkelde Aurelia** (9 maart CZ), beiden de vroegste ooit. In 2007 hadden we ook al eens vroeg in maart vlinders. Kleine Vos, Daggpauwoog en Citroenvlinder vlogen toen ook al rond 12 maart. De temperatuur liep die dagen op naar 16°C. Dat gebeurde dit jaar op 8 maart ook, maar de volgende dag haalde zelfs de 18 °C. We zagen dan ook ongekende aantallen. De laatste jaren heeft zich bij het gezelschap van vroege voorjaarsvlinders een nieuwkomer gevoegd. De **Atalanta** was vroeger een trekvlinder die pas vanaf mei in ons land arriveerde. Met het veranderende klimaat weten sommigen tegenwoordig ook te overwinteren. Ze komen dan in maart tevoorschijn, net als de andere overwinteraars. Rond Noordwijk was dat eerder het geval in maart 2007 en 2011, en dit jaar dus weer. De eerste **Atalanta** vloog op 30 maart in de AWD (SM). Vlinders die als pop overwinteren verschijnen pas later in het seizoen. Het aanhoudende zachte weer van maart zorgde ervoor dat ook die soorten zich versneld konden ontwikkelen. Zo kwam het dat er voor het eerst voor Noordwijk al in maart koolwitjes rondvlogen. Zowel **Groot** als **Klein Koolwitje** vlogen op 20 maart bij de ESTEC (EH). In de tabel is te zien wat de vroegste data waren voor de 34 soorten vlinders die in Noordwijk zijn te zien. Met het aanhoudende zachte voorjaar zullen nog wel meer soorten vroeg zijn dit jaar.

Een soort waar we extra op moeten letten is de **Argusvlinder**. Vroeger algemeen, maar sinds midden jaren negentig ineens zeldzaam geworden, een afname van 98%!

Kom je rond Noordwijk een Argusvlinder tegen meldt die dan op www.waarneming.nl.

Argusvlinder AWD Oosterkanaal 24 aug. 2013 ©Rita Scholing

soort	vroegste vliegdatum ooit	gemiddelde eerste vliegdatum*	eerste vliegdatum 2013	vliegdatum 2014
Kleine vos	26 feb 2014	31 mrt	13 apr	26 feb
Gehakkelde aurelia	9 mrt 2014	8 apr	20 apr	09 mrt
Citroenvlinder	8 mrt 2014	10 apr	17 apr	08 mrt
Kleine parelmoervlinder	2 apr 2014	18 apr	05 mei	02 apr
Bont zandoogje	7 apr 2009	18 apr	20 apr	
Dagpauwoog	22 jan 2008	20 apr	27 mei	02 feb
Klein koolwitje	20 mrt 2014	21 apr	31 mei	20 mrt
Grote vos	22 apr 2011	22 apr		
Kleine vuurvlinder	8 apr 2011	25 apr	19 mei	
Atalanta	11 mrt 2007	27 apr	09 mei	
Aardbeivlinder	21 apr 2007	29 apr		
Boomblauwtje	11 apr 2014	30 apr	08 jun	11 apr
Oranjetipje	2 apr 2014	1 mei	05 mei	02 apr
Groot koolwitje	20 mrt 2014	8 mei	09 jun	
Klein geaderd witje	10 apr 2011	10 mei	19 mei	
Hooibeestje	24 apr 2011	10 mei	14 jul	
Distelvlinder	30 apr 2009	23 mei	02 jun	
Argusvlinder	4 mei 2007	23 mei	19 jun	
Bruin blauwtje	4 mei 2007	30 mei	02 jun	
Icarusblauwtje	2 mei 2008	3 jun	31 mei	
Landkaartje	29 apr 2005	19 jun	10 jun	
Bruin zandoogje	24 mei 2008	20 jun	20 jun	
Groot dikkopje	31 mei 2009	20 jun	06 jul	
Koninginnenpage	25 mei 2009	1 jul	06 aug	
Koevinkje	17 jun 2007	3 jul	10 jul	
Zwartsprietdikkopje	30 jun 2007	13 jul	17 jul	
Heivlinder	1 jul 2008	14 jul	27 jul	
Eikenpage	7 jul 2012	15 jul	21 jul	
Oranje luzernevlinder	30 mei 2008	22 jul	18 jun	
Oranje zandoogje	17 jul 2013	27 jul	17 jul	
Gele luzernevlinder	20 aug 2011	20 aug		
Geelsprietdikkopje	27 jun 1995			
Duinparelmoervlinder	11 jul 1997			
Rouwmantel	3 aug 1995			

*periode 2009-2013

Broedende kruisbekken

Kruisbek 25 januari 2014 fietspad Duindamseslag ©Maarten Wielstra

Als je Kruisbekken ziet is dat vaak omdat je een groepje aan hoort komen vliegen. Het karakteristieke ‘kiep’ geluid gaat ze vooraf. Soms heb je het geluk ze in het dennenbos tegen te komen en ze dennenkegels onderhanden te zien nemen met hun gekruiste snavel. Maar wanneer kom je nu een zingend mannetje Kruisbek tegen? Als dat zo is dan is het goed opletten, want het kan een teken zijn dat het vrouwtje ergens in de buurt onopvallend bezig is een nest te bouwen. We moeten terug tot 1967 voor een zeker broedgeval in de Noordwijkse dennenbossen. In februari 1967 zag Willem Baalbergen een kruisbekvrouw in de Noordduinen met nestmateriaal. Dick Hoek vond in maart een nest. De vogels broedden succesvol en zwierven tot in juni rond.

Kruisbekken kunnen al heel vroeg in het jaar tot broeden komen. Ze kunnen al in januari beginnen. Ze kunnen dan maximaal profiteren van een goede oogst aan dennenzaden. Kruisbekken broeden in Nederland vooral in jaren dat er na een invasie veel vogels in ons land terecht zijn gekomen en hier een redelijke oogst aantreffen. In het najaar 2013 was er een grote invasie. Over Falsterbö trokken tien keer zoveel Kruisbekken als in andere jaren. Een ware exodus uit de Zweedse naaldbossen. Vanaf januari kwamen ook de meldingen van zingende en

nestbouwende vogels. Sinds 1967 hebben we in Noordwijk regelmatig invasies van Kruisbekken gezien (in ‘Tussen Tulpen en de Zee’ staan 10 jaren genoemd), maar nooit zijn er meer aanwijzingen geweest voor broeden. Dit jaar was het eindelijk weer zover. Maarten Wielstra fotografeerde op 25 januari een vrouwtje met nestmateriaal langs het fietspad vlakbij de Duindamseslag. In februari waren er aanwijzingen dat het om meerdere paren ging. Op 20 februari zat een mannetje te zingen bij het Piet Florisdal en op 28 februari twee langs de Weideweg. Ten zuiden van het Piet Florisdal hoorde Maarten Wielstra op 4 en 19 maart een alarmerend mannetje, een teken dat het vrouwtje waarschijnlijk ergens in de buurt op het nest zit. In totaal zaten er wellicht wel 3-4 paar. De vraag is nu of er ook jongen gaan opduiken. Jonge kruisbekken hebben aanvankelijk nog geen gekruiste snavel en kunnen nog niet zelf dennenkegels openen. Daarom worden ze nog een lange tijd door de ouders gevoerd. Het zou leuk zijn als er zo’n familiegroepje gezien wordt in de dennenbossen dit voorjaar. Helaas viel dit kenjaar en ook de plek en het seizoen dat de vogels hadden uitgezocht om te broeden samen met een grote houtoogst in het dennenbos. Hopelijk hebben de vogels desondanks weer net als in 1967 jongen groot kunnen brengen.

Raven in aantocht?

Raaf 13 jan. 2013 Noorduinen, Puik en Duin ©Casper Zuyderduyn

herintroductie wel en daar broeden nu vele tientallen paren. Er lijkt in de laatste jaren ook een opmars op gang gekomen naar andere delen van het land. In 2012 was er spectaculair nieuws.

Bij Wassenaar broedde met succes een paartje Raven. Na de mislukte poging van eind jaren zeventig heeft de Raaf zich weer op eigen kracht, na meer dan een eeuw van afwezigheid, weten te vestigen in de duinstreek. Inmiddels broedt het paartje er nu voor het derde jaar. Hoe het de uitgevlogen jongen vergaat is niet duidelijk. Na het uitvliegen is de familie tot augustus compleet, maar vanaf september worden nog maar twee vogels gezien in het gebied waar ze broeden. Mogelijk zwerven de jongen nog ergens rond, maar rond Noordwijk merken we daar weinig van. Sinds de Raven in Wassenaar broeden is het aantal waarnemingen in ons waarnemingsgebied beperkt gebleven tot een handvol.

Dit jaar lijkt er een nieuwe ronde van vestigingen in de duinen plaats te vinden. Leek er op 26 februari nog niet zoveel aan de hand, met verschillende meldingen van een individuele Raaf op verschillende plekken langs de binnenduinstrand tussen Haarlem en Vogelenzang, op 1 maart begon het toch interessant te worden. Boven Pannenland vlogen twee Raven die aan het roepen en buitelen waren.

Een nieuw broedpaar? In de weken daarna verschenen er Raven in de hele Noord-Hollandse duinstreek (kaartje). Zowel bij Schoorl, Castricum als tussen Haarlem en Vogelenzang werden paren gezien en soms ook baltsgedrag. Als je kijkt naar de actieradius van het paar van Wassenaar (een gebied van 6 bij 8 kilometerhokken rond de nestplaats), dan moet het in de Noord-Hollandse duinstreek om minimaal twee, mogelijk drie paren gaan. Of dit echt tot broedgevallen gaat leiden is op het moment van schrijven nog niet duidelijk. De actieradius van het meest zuidelijke paar van Noord-Holland lijkt zich uit te strekken van de binnenduinstrand van Velsbroek tot Vogelenzang. Hiermee zitten ze op het randje van ons waarnemingsgebied.

Sam van der Meij zag op 30 maart een Raaf boven de Van Limburg Stirumvallei in de AWD. Hopelijk is dit een voorbode van een meer regelmatige aanwezigheid in de zuidelijke AWD en kunnen we de Raaf definitief (terug) verwelkomen in ons waarnemingsgebied.

Maandoverzicht

januari

Januari 2014 eindigde in de top 10 van zachtste januarimaanden ooit. Vooral in de eerste helft van de maand waren de temperaturen relatief hoog. Vorst bleef zo goed als uit. De wind zat vrijwel onveranderlijk in de zuid tot zuidwesthoek en was krachtig met op veel dagen windkracht 5. Alleen rond de 20° en aan het eind van de maand kwamen we een paar dagen in een meer oostelijke stroming terecht.

Na de eerdere koude winters waren er in deze zachte winter weer wat meer overwinterende insectenetters aanwezig. Bij de zeetrekhut zat op 3 januari een overwinterend mannetje **Roodborsttapuit** (PS). **Grote Gele Kwikstaarten** zijn nog steeds dun gezaaid en werden maar van 3 plekken gemeld (AM, JHa, JD, PS). Op 12 en 14 januari scharrelde een **Siberische Tjiftjaf** door een tuin in Duinpark (JD). Op 13 januari zat er een **Witte Kwikstaart** in de Elsgestepolder (RR) en op 14 januari liet een **Zwarte Roodstaart** zich zien in 't Heen, Katwijk (JHa). Bij Oud-Leeuwenhorst zocht op 18 januari een overwinterende groep **Kneuen** naar voedsel tussen het stro op het bollenland (JD). Langs de zeetrekhut vlogen elke ochtend tot enkele honderden alkachtigen, waarschijnlijk vrijwel allemaal **Zeekoeten** (JD). Topdag was 3 januari met 1340 Alk/Zeekoeten. De bulk van de Zeekoeten zat meer zuidelijk langs de Hollandse Kust, ten zuiden van Scheveningen. De oostenwind van 18 januari bracht een stroom van 2500 **Kokmeeuwen** op gang (JD). Mooie waarnemingen waren een langsvliegende **Kuifaalscholver** op 9 januari (JD) en **Grote Jagers** op 4, 6 en 12 januari (JD). Het kustversterkingsproject in Katwijk trok veel meeuwen en ook steltlopers aan, op zoek naar bodemleven dat met het zand op strand werd gespoten. Regelmatig zaten er grote aantallen vogels ten noorden van de Uitwatering. Op 21 januari verzamelden zich hier 1100 **Drieteenstrandlopers** (JD, HV). Verder liepen er regelmatig andere steltlopers zoals **Rosse Grutto's** (max 4 RR), **Zilverplevieren** (max 3 JHa), **Kanoeten** (max 5 JS) en **Bonte Strandlopers** (max 24 HV). Opvallend was ook het grote aantal **Kleine Mantelmeeuwen** met o.a. 10 op 18 januari (PS). Een tweedejaars **Kleine Burgemeester** was vanaf 18 januari min of meer vaste gast (JZW ea). Op 22 en 26 januari zat er ook een jonge **Grote Burgemeester** (RD, JS). Eerder vloog er op 4 januari al een Kleine Burgemeester langs het strand van Langevelderslag (MW) en zat er op 18 januari een Grote Burgemeester op het strand van de Noordduinen (CZ). Op 21 januari ontdekte een opletende vogelaar een roepende **Humes Bladkoning** in de zuidelijke Coepelduynen (SE). De volgende dag bleek dat er zelfs twee aanwezig waren (TL, AM ea)! T/m 26 januari werden twee vogels gemeld, daarna nog maar één. Op 30 januari vloog een **Roek** langs de zeetrekpost, tegenwoordig een zeldzaamheid in onze regio (JD). De Uitwatering van Katwijk was de hele maand afgesloten voor wandelaars vanwege de werkzaamheden voor de kustversterking. **Zeehonden** profiteerden hiervan en het hele kwartaal waren er hier 1 tot 2 rustend2 Zeehonden te zien. Op 11 januari waren er zelfs 4 aanwezig (JZW ea). In Nieuw-Leeuwenhorst verbleven op 11 januari en 14 februari 3 **Damherten** (HV, WB).

Drieteenstrandlopers 25 jan 2014 Strand bij de Uitwatering ©Peter van Duijn.

februari

Ook februari was extreem zacht en zaten we in een overwegend zuidelijke stroming. In de tweede helft van de maand kwam de temperatuur zelfs al af en toe boven de 10°C uit. Er stond vaak veel wind. Op 9 en 15 februari trok de zuidwestenwind aan tot windkracht 7 tot 8.

Humes Bladkoning 22 jan 2014 Coepelduynen © Joost van der Sluijs

De **Humes Bladkoning** bleef tot en met 16 februari rondzwerfen in de dennen van de Coepelduynen (AM ea). De **Kleine Burgemeester** hing tot en met 22 februari rond bij de Uitwatering Katwijk (JZW ea). De **Grote Burgemeester** was minder voorspelbaar in zijn aanwezigheid en werd zowel op 2 als 5 februari zowel bij de Uitwatering als bij Noordwijk gezien (JD, CZ e.a.). Mogelijk ging het beide keren om dezelfde vogel. Langs de zeetrekhut vlogen op 4 februari 1210 **Futen** (JD). Op 11 februari kwamen grote groepen **Aalscholvers** langs (HV). Uiteindelijk bleek dit vooral een lokale verplaatsing. Van de 2234 vogels vloog het grootste deel later terug naar zuid. **Noordse**

Stormvogels verschijnen de laatste jaren nog maar zelden voor de zeetrekpost en de vogel van 13 februari was dan ook een verrassing (JD). Na de storm volgde op 16 februari een **Grote Jager** en nog één op 24 februari (JD). Op 27 februari vlogen 124 **Dwergmeeuwen** langs, een vroeg trek golfje (JD). De voorjaarszang begon vroeg met de eerste zingende **Veldleeuwerik** op 2 februari in de Elsgeesterpolder (JF) en de eerste **Boomleeuwerik** op 22 februari in de AWD (LS). Op 21 februari liep er al een paartje **Nijlganzen** met jongen in Rijnsoever Katwijk (AM). Een **Bokje** verbleef die dag in de AWD in het Paardenkerkhof (PS). Op 26 februari zat er een groep van 1060 **Goudplevieren** in Polder Hoogeweg (HV).

Veldleeuwerik 30 maart 2014 Elsgeesterpolder ©Jan Hendriks

maart

De zachtste winter ooit gemeten in Nederland sloot af met opnieuw een extreem zachte maand. Nooit eerder werd het zo vroeg in het jaar al zo warm als op 9 maart, met temperaturen ruim boven de 15 graden. Ook de 20e en de laatste twee dagen van de maand waren mooie dagen met hoge temperatuur. Maart was ook uitzonderlijk zonnig en er viel weinig regen.

Op 2 maart en op 8 maart zat er een **Klapekster** in de Amsterdamse Waterleidingduinen, ter hoogte van Starrebroek (WB) en Gijs Kokkieshoek (AM). Op 3 maart verbleef een flinke groep van 800 **Goudplevieren** in Polder Hoogeweg (JF). De **Kleine Burgemeester** bleef de hele maand rond de Uitwatering hangen. Op 30 maart vloog hij (waarschijnlijke dezelfde vogel) ook even langs de zeetrekpost (JD). De **Grote Burgemeester** was opnieuw onvoorspelbaar. Er dook er 4 keer één op, zowel vliegend langs de zeetrekpost als op verschillende plekken van het strand (CZ, JD, HV ea). Op 5 maart zong de eerste **Tjiftjaf** (SH). Ondanks het warme voorjaarsweer waren niet alle zomergasten vroeg. De eerste **Lepelaars** vlogen pas op 8 maart over de Noordduinen (CZ) en de eerste **Grutto** zat pas op 9 maart in Polder Hoogeweg (CZ).

Grutto 21 maart 2014 Elsgeesterpolder ©Peter van Duijn

Blijkbaar hadden deze soorten er nog de schrik in van de koude maart van vorig jaar. De **Tureluur** was al twee dagen eerder dan de Grutto aanwezig in Polder Hoogeweg, op 7 maart (JF). **Grote Stern** en **Visdief** waren niet veel vroeger dan normaal, met de eerste Grote Stern op 12 maart (CZ) en de eerste Visdief op 30 maart (JD). Op 12 maart vloog een **Kraanvogel** naar noord over Noordwijk-Binnen (PD). De zomergasten die normaal in de eerste week van april arriveren waren er met de warme dagen aan het eind van de maand al vroeg bij. **Zwartkop** (20 maart CZ), **Boerenzwaluw** (28 maart EH), **Fitis** (29 maart JWo),

Gekraagde Roodstaart (30 maart MW), **Gele Kwikstaart** (30 maart MW, CZ), **Boompieper** (30 maart CZ ea) en **Kleine Plevier** (30 maart SM, MW) waren allemaal al in maart aanwezig. Op 29 maart vlogen 2 **Oeverzwaluwen** over de Noordduinen (CZ), de vroegste ooit voor Noordwijk. Het warme weer bracht ook flinke trek op gang. De trek van **Beflijsters** begon vroeg, met op 29 maart al twee overvliegend over de Duindamse Slag (MW). Op 27 maart trok een **Velduil** over de Noordduinen (CZ) en de tweede **Kraanvogel** van de maand vloog over Noordwijk aan Zee (CZ). Op 28 maart vloog een **Ooievaar** hoog over de Klei naar noord (JF). De eerste **Bruine Kiekendieven** passeerden vroeg in het seizoen met in totaal minimaal 7 vogels op 29 en 30 maart, waarvan 4 langs de zeetrekpost op de 30^e (JD, HV, PH ea). Op beide dagen trokken er ook leuke groepen **Buizerds** over: 9 over Vinkeveld op 29 maart (NA) en 7 over Offem op 30 maart (JF). Het eerste **Smelleken** van het seizoen vloog op 31 maart over Noordwijk aan Zee (CZ). Het hoogtepunt van de roofvogeltrek was diezelfde dag: over Katwijk Noord vloog een tweedejaars **Zeearend** naar noord (ML, RR ea).

De **Bunzing** wordt helaas vaker als verkeersslachtoffer dan levend gezien. Op 18 maart lag er één langs de N206 ten zuiden van Offem (MW). Op 24 maart stak een **Wezel** het fietspad over in de Coepelduynen (KV). De eerste libel van het voorjaar werd op 20 maart gezien: een **Bruine Winterjuffer** in het Langeveld (RS).

Waarnemers

AM	Annelies Marijnis	JWo	John van der Woude	PS	Peter Spierenburg
CZ	Casper Zuyderduyn	JZ	Johnny van der Zwaag	RD	Ricardo van Dijk
EH	Ed van Hecke	KV	Koene Vegter	RR	René van Rossum
HV	Hein Verkade	LS	Leo Schaap	RS	Rita Scholing
IS	Irene en Edwin Schuller	ML	Maarten Langbroek	SE	Stefan van Ettinger
JD	Jelle van Dijk	MW	Maarten Wielstra	SH	Sarah Humphrey
JF	Jaap Faber	NA	Noël Aarts	SM	Sam van der Meij
JHa	Joël Haasnoot	PD	Peter van Duijn	TL	Teus Luijendijk
JS	Joost van der Sluijs	PH	Pel van Hattum	WB	W. Boelema

b.v.

TELEVISIE- EN RADIO SPECIAALZAAK KOELKASTEN EN WASAUTOMATEN

Joop Faase BV
Prins Bernhardstraat 90
2202 LR NOORDWIJK

T 071 - 361 35 58

F 071 / 362 03 92

E joopfaase@wanadoo.nl

Good morning beautiful

Word beschermer van het Zuid-Hollands Landschap

Tussen vele gebouwen en wegen laat onze provincie zich van haar beste kant zien. U ook? Sta stil bij uw natuur en help ons om de unieke natuur-

gebieden in Zuid-Holland te behouden en uit te breiden. Word nu beschermer van het Zuid-Hollands Landschap. Van ons krijgt u elk kwartaal een gratis tijdschrift.

☎ 010-2722222

Zuid-Hollands Landschap
www.zuidhollandslandschap.nl

VOOR
GOEDE DOELLEN

BESCHERM DE DUINEN

Stichting Duinbehoud geeft 4x per jaar het magazine DUIN uit, met foto's, artikelen en wetenswaardigheden over de duinen. Actuele duinberichten worden regelmatig op de website geplaatst. Hier kunt u zich ook aanmelden als donateur en onder andere gratis een digitaal nummer van DUIN downloaden.

WWW.DUINBEHOUD.NL

bedden
SPECIALIST.NL

beddenspecialist
VERKADE

V. Limburg-Stirumstraat 38 2201 JP Noordwijk 071 3612661
www.beddenspecialist.nl/verkade

LinLux

Uw grafisch dienstverlener

...zowel particulier als zakelijk

MultiCopy Katwijk/Noordwijk

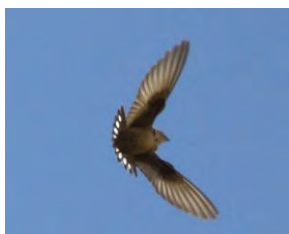
De Scheysloot 3, 2201 GN Noordwijk
T 071 408 10 03
E katwijk@multicopy.nl
I www.multicopy.nl/katwijk

MultiCopy Teylingen

Wattstraat 64, 2171 TR Sassenheim
T 0252 21 50 99
E teylingen@multicopy.nl
I www.multicopy.nl/teylingen

MULTICOPY
THE
COMMUNICATION
COMPANY

KOM VOGELN IN DE KAUKASUS

Geheel verzorgde vogel-
en naturreizen in een
ruige en vogelrijke regio
o.l.v. Nederlandse gids.

Vogelreis Georgië-

Batumi 18 t/m 29 sept. 2014 voor € 1.625,-
(all-in, incl. tickets) o.a. kans op 27 soorten roofvogels

Natuur- en Cultuurreis Armenië 19 juli t/m

1 aug. 2014 voor € 2.150,- (all-in, incl. tickets)
incl. culinaire hoogtepunten!

volledige aanbod en data:

www.kaukasusplus.nl

info@kaukasusplus.nl

t. 0031(6)234 60236

Kaukasus Plus Reizen

Reizen met een Plus in de Kaukasus!

www.strandloper.nl

HEERLIJK UITWAAIEN AAN DE KUST

Natuur bij u in de buurt

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Wij organiseren natuurbelevingstochten, kant en klaar of op maat, voor vogelaars en liefhebbers van fietsen, wandelen en kanovaren. Wij zijn er voor kleine groepjes, families en individuele reizigers. Ook organiseren we studiereizen/excursies en groepsreizen. Ter plekke maken we veelvuldig gebruik van kleinschalige accommodaties, vaak gewoon bij mensen thuis. We reizen zoveel mogelijk per trein of minibus naar onze bestemmingen.

Natuur- en Wandelreizen 2014

Polen , ontdek Noordoost Polen	1-8, 12-9
Engeland , ontdek de Western Lakes	22-8
Bulgarije , in het spoor van Tracische goden	3-9
Schotland , wandelen over the Isle of Skye	12-9
Zweden , Falsterbo, vogeltrek	20-9
Hongarije , Hortobágy, Kraanvogelspektakel	11-10

Wij organiseren reizen in

Albanië	Kroatië	Roemenië	Slowakije
Bulgarije	Montenegro	Schotland	Tsjechië
Engeland	Noorwegen	Servië	Turkije
Hongarije	Polen	Slovenië	Wit-Rusland

Het Kleine Reiscollectief is een initiatief van

Meander reizen

info@hkrc.nl www.hkrc.nl 085-7853820

ANTIQUARIAAT

Moby Dick

*gespecialiseerd
in natuurboeken*

Schoolstraat 31

2202 HD Noordwijk

Tel. (071) 361 94 98

www.mobydicknoordwijk.nl

DE BESTE Boekverkoop
van Nederland

**Online boeken
bestellen?
Sta achter je
Noordwijkse
boekhandel en ga
naar onze webshop**

www.boekhandelvandermeer.nl

Vandaag besteld en morgen
overal in Nederland
thuis bezorgd.

L Boekhandel van der Meer
Libris Noordwijk > www.boekhandelvandermeer.nl

ALTIJD WAT TE BELEVEN IN DE VEENWEIDEN

Natuur bij u in de buurt

Steun natuur en landschap:

Zuid-Hollands Landschap

→ WWW.ZUIDHOLLANDSLANDSCHAP.NL

